

Maaseutu ympäristöstä työtä ja toimeentuloa -esiselvityshanke

4.10.2004 – 28.2.2005

loppuraportti

OULUN SEUDUN AMMATTIKORKEAKOULU

Luonnonvara-alan yksikkö

Sisällys

Tiivistelmä	2
1 Esiselvityksen tausta ja tavoitteet	3
1.1 Tausta	3
1.2 Tavoitteet	4
3 Esiselvityksen toteutus ja raportin rakenne	6
4 Maaseutu ympäristön kehittämiseen vaikuttavia politiikkaohjelmia ja hankkeita	7
4.1 EU:n ohjelmia	7
4.2 Suomalaisia ohjelmia	8
4.3 Pohjois-Pohjanmaan ohjelmia	9
4.4 Ympäristöalan hankkeita Pohjois-Pohjanmaalla	10
5 Ympäristötöiden rahoitusmuotoja	12
5.1 Ympäristökeskuksen kautta rahoitettavat ympäristötyöt	12
5.2 TE-keskuksen maaseutuosaston kautta rahoitettavat ympäristötyöt	13
5.3 Metsäkeskuksen kautta rahoitettavat ympäristötyöt	14
5.4 Työhallinnon tukimuodot	15
5.5 Paikalliset toimintaryhmät	16
5.6 Muut tuet	17
6 Ympäristötöiden organisointimalleja	19
6.1 Sopimuksellisuus	19
6.2 Kolmannen sektorin toiminta	21
6.3 Yrittämiseen liittyviä toimintamuotoja	21
7 Maaseudun ympäristötöitä Pohjois-Pohjanmaalla	22
7.1 Rajaukset	22
7.2 Kyselyaineisto	22
7.3 Ympäristötöiden merkitys alueelle	23
7.4 Ympäristötöiden tekijät, teettäjät ja töiden volyymi	24
7.5 Kiinnostus ympäristötöistä	25
7.6 Ympäristötyöt	26
7.6.1 Metsien hoito	26
7.6.2 Tieympäristön hoito	27
7.6.3 Maatalousalueiden ympäristönhoito	28
7.6.4 Maaseudun rakennetun ympäristön hoito	30
7.6.5 Rantojen ja vesistöjen hoito	30
7.6.6 Jätehuolto ja jätevesihuolto	31
7.6.7 Virkistys- ja luonnonsuojelualueiden hoito	31
7.6.8 Energiantuotantoalueiden hoito ja bioenergian tuotanto	32
7.6.9 Ympäristönhoidon suunnittelu	34
7.7 Koulutus	35
8 Case-selvitykset	36
8.1 Muhoksen case	36
8.2 Kalajoen case	37
8.3 Case-alueiden yhteiset piirteet	38
9 Kehittämistarpeita	39
10 Ehdotuksia kärkihankkeiksi	41

Liitteet:

Liite 1: Kyselylomake kunnille, kaupungeille ja seurakunnille

Liite 2: Kyselylomake yhdistyksille

Liite 3: Kyselylomake maaseutuyrittäjille

Liite 4: Haastatellut henkilöt

Liite 5: Maaseudun ympäristötyöt –seminaarin ohjelma

Liite 6: Maaseudun ympäristötyöt –seminaarin osallistujat

Tiivistelmä

Maaseutuympäristöstä työtä ja toimeentuloa –esiselvityshankkeen (4.10.2004-28.2.2005) tavoitteena oli käynnistää prosessi, joka jäsentää kokonaisvaltaisesti maaseudun ympäristötoimialan elinkeinolähtöistä kehittämistä Pohjois-Pohjanmaalla. Esiselvityksen käynnistämiseen vaikutti tarve vastata maaseudun ympäristötoimialan kehittämiseen. Hankkeen avulla haluttiin selvittää ympäristötöihin liittyviä poliittisia linjauksia, ympäristötöiden nykytilaa, rahoitusmuotoja sekä töiden organisointimahdollisuuksia. Lisäksi selvitettiin toimijoiden verkostoa sekä alan kehittämisenäkymiä ja –tarpeita. Yrittämisen pullonkauloja sekä kehittämis- ja koulutustarpeita selvitettiin yksityiskohtaisemmin kahdella case-alueella, Muhoksella ja Kalajoella.

Esiselvityksessä koottiin yhteen maaseudun ympäristöalan kehittämiseen tähtäviä politiikkaohjelmia sekä ympäristötöihin liittyviä työ- ja rahoitusmuotoja. Hankkeessa lähetettiin postikyselyt kunnille, seurakunnille, tietyille yhdistyksille ja maaseutuyrittäjille sekä haastateltiin työnantajia ja muita sidosryhmäorganisaatioita. Case-selvitykset toteutettiin opinnäytetyönä, jossa aineistonkeruumenetelmänä oli teemahaastattelu. Hankkeen aikana järjestettiin asiantuntijapalavereita ja Maaseudun ympäristötyöt –seminaari. Hankkeen tiedotus tapahtui sähköpostin, lehdistötiedotteiden, palaverien ja Internetin avulla.

Kyselyiden ja haastattelujen perusteella kaikkiin esiselvityksessä tarkasteltuihin ympäristötöihin liittyy uusia työmahdollisuuksia. Ympäristötyöt tulevat lisääntymään ja niihin kiinnitetään yhä enemmän huomiota. Ympäristötöitä pidetään tärkeinä niin yleisen viihtyvyyden kuin alueen imagonkin kannalta. Kyselyn vastausmäärän perusteella ympäristötyöt ovat tärkeitä ja niitä kannattaa jatkossakin kehittää.

Kyselyyn vastanneista kunnista 77 %, seurakunnista 25 %, maaseutuyrittäjistä 36 % ja yhdistyksistä 61 % on kiinnostunut käyttämään ulkopuolista työvoimaa ympäristötöissä. Erityisesti Oulun seutukunnan kunnat ovat kiinnostuneita ympäristötöiden teettämisestä. Maaseutuyrittäjissä kiinnostuneita ympäristötöiden tekijöitä ja teettäjiä on eniten Ylivieskan seutukunnassa. Maaseutuyrittäjistä 38 % ja yhdistyksistä 74 % on kiinnostunut tekemään jotakin ympäristötyötä. Maaseutuyrittäjät ovat kiinnostuneita erityisesti bioenergiaan sekä niittoon ja raivaukseen liittyvistä töistä. Yhdistyksissä ollaan eniten kiinnostuneita rantojen hoidosta, ympäristötöiden suunnittelusta, maiseman ja luonnonhoitoon liittyvästä niitosta sekä retkeilyreittien hoidosta. Myös perinteisin menetelmin tehtävistä rakennustöistä ollaan kiinnostuneita. Maaseutuyrittäjät ovat kiinnostuneita yrittäjien välisestä yhteistyöstä. Jatkohankkeesta kiinnostuneita on vastanneista kunnista 54 %, seurakunnista 25 %, yhdistyksistä 68 % ja maaseutuyrittäjistä 57 %.

Esiselvityksen perusteella maaseudun ympäristötoimialan kehittämistä tulee tarkastella kokonaisvaltaisesti. Paikallinen näkökulma ja toiminnan jatkuvuus ovat kehittämistyössä erityisen tärkeitä ottaa huomioon. Myös sektorirajojen ylittäminen, laajapohjainen toimijoiden joukko ja kokonaissuunnittelu ovat tärkeitä näkökohtia kehittämistyössä. Yrittäjyyden edistämiseksi monialayrittäjyys, osuuskuntatoiminta, sopimuksellisuus ja toimijarenkaat ovat mahdollisuuksia, joita tulee edistää. Myös rahoitusmahdollisuuksien kartoittaminen ja niistä tiedottaminen ovat tärkeä osa ympäristötoimialan kehittämistä.

Tulevissa hankkeissa kannattaa keskittyä mm. olemassa olevan kysynnän ja tarjonnan yhteen saattamiseen, ympäristöhoitoon liittyvien suunnitelmien kokoamiseen, suunnittelumenetelmien kehittämiseen, koesopimuksien toteuttamiseen pilottikohteissa (sopimuksellisuus), yrittäjäverkostojen luomiseen, koulutukseen sekä rahoitukseen liittyvien rajapintojen selvittämiseen.

1 Esiselvityksen tausta ja tavoitteet

1.1 Tausta

Maaseudun merkitys on muuttunut. Maaseutu nähdään nykyään myös ympäristöarvojen ja -hyödykkeiden tuottajana. Viljelty pelto tuottaa raaka-aineen lisäksi hoidetun maiseman. Nykyisin ympäristöä huomioiville viljelymenetelmille ja maaseutu-ympäristön hoidolle asetetaan entistä korkeampia vaatimuksia. Esimerkiksi monet maaseudun liitännäis- ja sivuelinkeinot ovat riippuvaisia viljelymaisemasta ja hyvin hoidetusta maatalousympäristöstä. Maatilamatkailu, luontoyrittäminen ja erilaiset retkeily- ja virkistätymispalvelut ovat tästä hyviä esimerkkejä. Varsinkin taajamien läheisyydessä maaseutu houkuttelee vetovoimaisena asuinympäristönä. Asumisviihtyvyyden kannalta tärkeitä tekijöitä ovat esimerkiksi siistit tienvarret, hoidetut puistoalueet, kunnostetut vanhat rakennukset ja toimiva jätehuolto.

Maaseutu-ympäristön hoitoa ja maaseudun kehittämistä on rahoitettu Suomessa EUTukien avulla merkittävästi jo 10 vuoden ajan. Osa tuesta on tullut kehittämishankkeisiin, mutta suurin osa on viljelijätukia. Tämän esiselvityshankkeen aikana käydään parhaillaan neuvotteluja maatalouspolitiikan uudistamisesta tulevalle ohjelmakaudelle. Vaikka EU:lta tulevan kokonaisrahamäärän arvioidaan pienenevän, alustavien ohjelmien mukaan ympäristöarvojen huomioiminen ja maaseudun uusien työmuotojen kehittäminen vahvistuvat. Suomen kannalta maaseudun kehittämiseen ja ympäristönhoitoon liittyvät rahoitukset ovat merkittäviä. Tulevaisuudessa mahdollisuudet ja myös vaatimukset EU:n suunnalta tulevat korostumaan. Tämä lisää maaseutu-ympäristönhoito-osajien ja tekijöiden tarvetta.

Maataloustuotteiden ohessa maaseudulla syntyy julkishyödykkeitä kuten maisemaa ja maaseudun elinvoimaisuutta. Näiden julkishyödykkeiden tarjonta tulee laskemaan tilojen määrän vähentyessä samaan aikaan, kun niiden kysyntä kasvaa mm. arvojen muutoksen myötä. Maatilojen menestyminen vaatii nykyään yleensä joko erikoistumista tai tilakoon reilua kasvattamista, eikä viljelijöillä siten ole aina aikaa panostaa ympäristönhoitoon, vaan he teettäisivät mielellään nämä työt muilla. Toisaalta ympäristötyöt saattavat joillekin viljelijöille olla merkittävä erikoistumismahdollisuus ja sivuansioiden lähde. Tulevaisuudessa työtä leimaakin erilaisten rajojen, kuten yksityisen ja julkisen tai yrittäjyyden ja palkkatyön hämärtyminen. Myös erilaisen lyhytaikaisen, osa-aikaisen tai urakaluonteisen työn kysyntä on kasvamassa (Elinvoimainen maaseutu... 2004).

Ympäristölähtöinen toiminta on nykyisin yleisesti tunnustettu yhdeksi maaseudun kehitystekijöistä. Monet maaseudun kehittämistarpeista kytkeytyvät nimenomaan ympäristökysymyksiin. Maatalouden ympäristötuet eivät yksinään pysty huolehtimaan esimerkiksi perinnemaisemien säilyttämisestä. Tästä syystä tarvitaan muuhun maaseudun kehittämistoimintaan liittyviä ympäristöhankkeita (Palviainen, seminaari 3.2.2005).

Maaseudun uusien ympäristötöiden organisoimiseksi tarvitaan nyt uusia toimintatapoja. Työhallinnon keinoja töiden toteuttamiseen ovat työosuuskunnat ja starttiyrittäjyyden laajentaminen. Uutena kehittymässä olevana keinona on mm. sopimusperusteinen toiminta ja siihen liittyvät välittäjäorganisaatiot. EU:n nykyinen ohjelmakausi päättyy vuonna 2006, joten nyt on aika valmistella uusia laajavaikutteisia kehittämiskokonaisuuksia. Tulevien hankkeiden työllisyysvaikutuksia tulisi kohdentaa entistä suuremmin eri sektorioorganisaatioilta laaja-alaisesti maaseudun toimijoiden hyväksi.

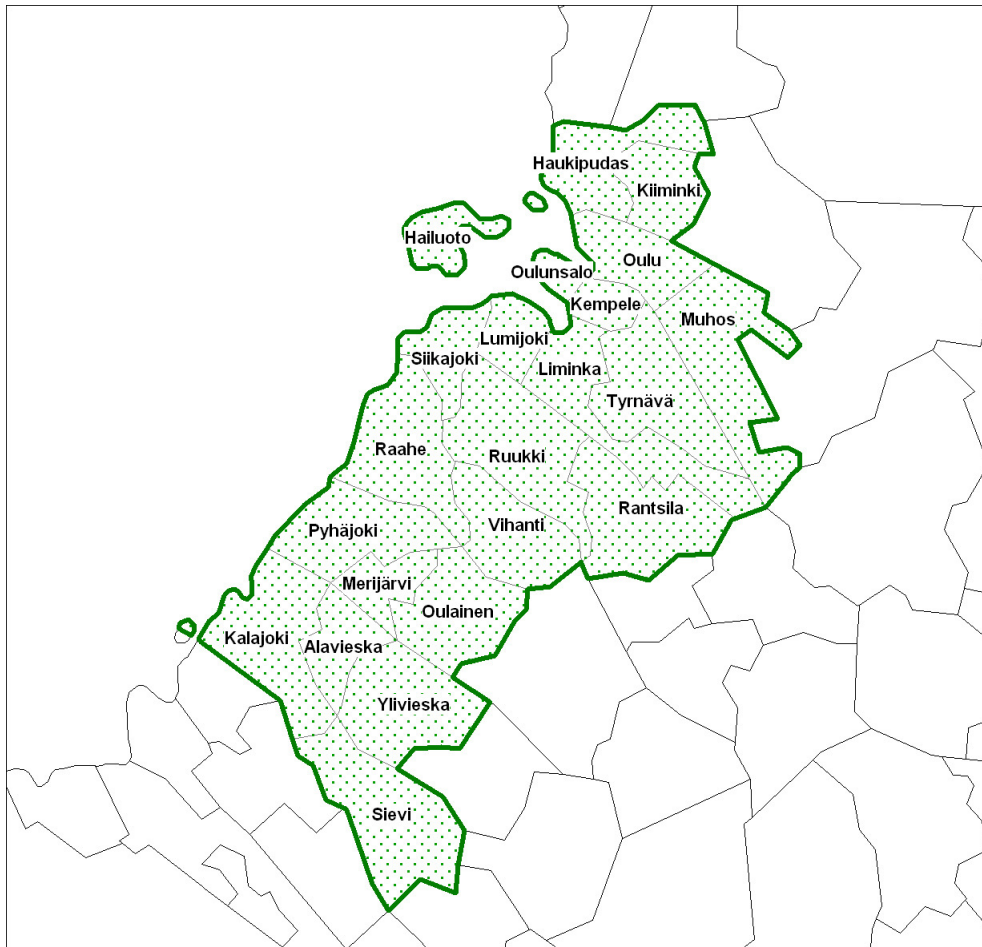
Pohjois-Pohjanmaalla on paljon ympäristöalaan liittyvää osaamista useissa eri organisaatioissa. Maaseudun ympäristöalan kehittämiseen tärkeitä hankkeita on myös lukuisia. Ympäristötoiminnan kehittäminen ja ympäristöyrittäjyyden edistäminen edellyttää nyt sektorirajat ylittävää yhteistyötä ja toimenpidevalikoiman lisäämistä. Viih-

tyisän, hyvinvoivan ympäristön kehittämiseen ja ympäristöyrittäjyyden voimistumiseen tulisi saada myös jatkuvuutta. Koordinoinnin tarvetta on sekä perinteisiin toimialoihin liittyvissä tehtävissä että sellaisilla aloilla, jotka eivät perinteisen työnjaon mukaan kuulu maaseudulla kenellekään nykyisistä organisaatioista, mutta omaavat tulevaisuudessa kasvun mahdollisuuksia.

1.2 Tavoitteet

Hankkeen tavoitteena on käynnistää prosessi, joka jäsentää kokonaisvaltaisesti maaseudun ympäristötoimialan elinkeinolähtöistä kehittämistä. Esiselvityksen vaiheet ovat olleet seuraavat:

1. Maaseudun ympäristöalan kehittämiseen tähtäävien suomalaisten ja eurooppalaisten politiikkaohjelmien sekä uusien työ- ja rahoitusmuotojen selvittämistä sekä niiden soveltamismahdollisuuksien tarkastelua Pohjois-Pohjanmaan maaseudun näkökulmasta.
2. Esimerkkejä Pohjois-Pohjanmaalla toteutetuista ja meneillään olevista maaseudun ympäristöhankkeista ja esiselvityksen aiheiden rajaaminen.
3. Maaseudun ympäristötoimialan tuottajien, ostajien ja kehittäjien verkoston sekä alan kehittämisenäkymien ja -tarpeiden selvittämistä kyselyn ja haastattelujen avulla Pohjois-Pohjanmaan Alueellisen maaseutuohjelman toteutusalueella (kuva 1).
4. Yrittämisen pullonkaulojen sekä kehittämis- ja koulutustarpeiden selvittämistä yksityiskohtaisemmin muutamalla case-alueella yrittäjien, työnantajien ja sidosryhmien haastattelujen perusteella.

Kuva 1. ALMA-alue Pohjois-Pohjanmaalla.

2 Hankkeen hallinnointi

Hanke alkoi 4.10.2004 ja päättyi 28.2.2005. Hanke hallinnoinnista vastasi Oulun seudun ammattikorkeakoulun Luonnonvara-alan yksikkö ja hanke toteutettiin yhteistyössä ProAgria Oulun maaseutukeskuksen kanssa. Hankkeen ohjausryhmä kokoontui hankkeen alussa 28.10.2004 ja hankkeen loppuvaiheessa 17.2.2005 ja 15.3.2005. Hankkeen osa-aikaisena projektivastaavana toimi lehtori Kaija Karhunen ja kokoaikaisena projektisuunnittelijana Tarja Isokääntä. ProAgria Maaseutukeskuksesta hankkeessa toimi maisemanhoidon neuvoja Taimi Mahosenaho. Opiskelija Tuomo Jokikokko teki hankkeessa opinnäytetyötään osa-aikaisesti. Hankkeen projektiryhmä kokoontui 7.10.2004, 2.12.2004, 13.1.2005 ja 11.2.2005.

Ohjausryhmän jäsen

Yksikön johtaja Reino Rossi pj.
Ylitarkastaja Tiina Lämsä
Johtaja Vesa Nuolioja
Maisemanhoidon neuvoja Taimi Mahosenaho

Ympäristöpäällikkö Ismo Karhu
Kehittämispäällikkö Pekka Saikkonen
Toiminnanjohtaja Timo Lehtiniemi
Johtaja Erkki Joki-Tokola
Kehittämispäällikkö Eero Merilä
Kehittämispäällikkö Eeva-Liisa Repo
Yritysneuvoja Marko Salmela
Yliopettaja Jukka Tikkanen
Projektivastaava Kaija Karhunen
Projektisuunnittelija Tarja Isokääntä

Organisaatio

OAMK, Luonnonvara-alan yksikkö
Pohjois-Pohjanmaan TE-keskus
ProAgria Oulun maaseutukeskus
ProAgria Oulun maaseutukeskus /
Maa- ja kotitalousnaisten piirikeskus
Pohjois-Pohjanmaan liitto
Pohjois-Suomen metsänomistajien liitto
MTK, Pohjois-Pohjanmaa
MTT, Pohjois-Pohjanmaan tutkimusasema
Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus
Metsäkeskus Pohjois-Pohjanmaa
Raahen seutukunnan työvoimatoimisto
OAMK, Luonnonvara-alan yksikkö
OAMK, Luonnonvara-alan yksikkö
OAMK, Luonnonvara-alan yksikkö

Projektiryhmän jäsen

Ylitarkastaja Johanna Helkimo
Tukipäällikkö Veikko Kasurinen
Maisemanhoidon neuvoja Taimi Mahosenaho

Johtaja Erkki Joki-Tokola
Kehittämispäällikkö Eero Merilä
Kehittämispäällikkö Eeva-Liisa Repo
Metsätalouspäällikkö vt. Pauli Juntunen
Lehtori Raili Hokajärvi
Projektivastaava Kaija Karhunen
Projektisuunnittelija Tarja Isokääntä

Organisaatio

Pohjois-Pohjanmaan TE-keskus
Pohjois-Pohjanmaan TE-keskus
ProAgria Oulun maaseutukeskus /
Maa- ja kotitalousnaisten piirikeskus
MTT, Pohjois-Pohjanmaan tutkimusasema
Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus
Metsäkeskus Pohjois-Pohjanmaa
Metsäkeskus Pohjois-Pohjanmaa
OAMK, Luonnonvara-alan yksikkö
OAMK, Luonnonvara-alan yksikkö
OAMK, Luonnonvara-alan yksikkö

Hankkeesta tiedotettiin Oulun seudun ammattikorkeakoulun Luonnonvara-alan yksikön Internet-sivuilla. Hankkeesta järjestetystä seminaarista ilmoitettiin Kalevassa ja yksikön Internet-sivuilla. Ennen seminaaria laadittiin lehdistötiedote hankkeesta ja tulevasta seminaarista, joka toimitettiin Kalevan lisäksi paikallislehtiin ALMA-alueella. Hankkeen loppuraportin valmistuttua hankkeen sisällöstä ja tuloksista laadittiin tiedote, joka lähetettiin maakunnan tiedotusvälineille.

3 Esiselvityksen toteutus ja raportin rakenne

Projekti- ja ohjausryhmätyöskentely tuki hankkeen tavoitteiden asettamista ja selvitystyön suuntaamista. Projekti- ja ohjausryhmälle lähetettiin aineistoa kommentoitavaksi myös kokousten välillä. Erityisesti hyötyä oli 13.1.2005 pidetystä rahoitusmuotoihin liittyvästä palaverista, johon oli kutsuttu Pohjois-Pohjanmaan TE-keskuksen, Raahen seutukunnan työvoimatoimiston, Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskuksen ja Metsäkeskus Pohjois-Pohjanmaan edustajat kertomaan organisaationsa rahoitusmahdollisuuksista ympäristötöihin liittyen.

Esiselvityksen tavoitteiden toteuttamiseksi koottiin yhteen jo olemassa olevaa tietoa maaseudun ympäristöalan kehittämiseen vaikuttavista politiikkaohjelmista, Pohjois-Pohjanmaalla toteutetuista ympäristönhoitoon liittyvistä hankkeista sekä ympäristötöiden rahoitusmuodoista ja organisointimalleista. Aineistosta koottiin **esiselvityksen viitekehys** (luvut 4, 5 ja 6).

Hankkeessa laadittiin **kolme postikyselyä**; 1) kunnille ja seurakunnille, 2) kylä-, 4H- ja luonnonsuojeluyhdistyksille sekä 3) maaseutuyrittäjille (liitteet 1, 2 ja 3). Kyselyiden avulla pyrittiin selvittämään nykyisin tehtäviä ympäristötöitä ja niiden volyymin, ympäristötöiden tekijöitä ja teettäjiä sekä töiden tarvetta. Selvitettiin myös mielipiteitä ympäristötöiden tärkeydestä ja koulutustarpeista. Metsuriyrittäjien, metsänhoitoyhdistysten ja osittain myös kuntien tilannetta tarkasteltiin lisäksi metsuri- ja luonnonhoitoyrittäjyyttä Pohjois-Pohjanmaalla selvittäneen Metsuri- ja luonnonhoitohankkeen esiselvityksen (2004) aineiston ja tulosten pohjalta. Kyselyiden tulokset on koottu lukuun 7.

Henkilökohtaisten haastattelujen avulla selvitettiin työnantajien ja muiden sidosryhmäorganisaatioiden näkemyksiä ympäristötöistä. Haastattelujen avulla pyrittiin löytämään ympäristötöihin liittyviä ongelmakohtia ja kehittämismahdollisuuksia. Haastateltavia tahoja olivat eri asiantuntija- ja työnantajaorganisaatiot sekä hankkeet (liite 4). Haastateltavia oli 17 henkilöä. Haastattelut toteutettiin marras-joulukuussa 2004. Kaksi haastattelusta toteutettiin puhelimitse. Lisäksi kahdeksalle henkilölle kysymykset lähetettiin sähköpostitse ja vastaukset saatiin neljältä. Haastateltavien kommentteja on koottu lukuun 7.

Case-selvitykset toteutettiin opinnäytetyönä kahdella alueella joulutammikuussa. Selvityskohteiksi valittiin kaksi niin elinkeinorakenteen kuin sijaintinsakin puolesta erilaista maaseutukuntaa, Muhos ja Kalajoki. Aineistonkeruumenetelmänä selvityksessä olivat teemahaastattelut. Haastateltaviksi valittiin kunnan henkilökuntaa, alueen urakoitsijoita, metsäalan asiantuntijoita ja työvoimaviranomaisia sekä eri yhdistysten yhteyshenkilöitä. Pääpainoksi selvityksissä muotoutuivat työnantajien näkökohdat. Case-selvityksiä varten haastateltiin 18 henkilöä ja lähetettiin 11 sähköpostikyselyä. Muhoksella toteutetuissa kahdeksassa haastattelussa oli mukana kymmenen henkilöä. Yksi vastaus saatiin sähköpostitse. Kalajoella haastateltiin kahdeksaa henkilöä. Kalajoelle lähetetyistä kymmenestä sähköpostikyselystä vastaus saatiin kolmeen. Case-selvitysten tulokset ovat luvussa 8.

Helmikuussa 2005 järjestettiin Oulun seudun ammattikorkeakoulun luonnonvara-alan yksikössä **Maaseudun ympäristötööt –seminaari** (liite 5). Seminaarista tiedotettiin sähköpostitse ohjaus- ja projektiryhmän jäsenille, haastatelluille tahoille sekä kyselyyn vastanneille kunnille. Seminaarista oli myös lehti-ilmoitus Kalevassa. Seminaariin osallistui 75 henkilöä (liite 6).

Esiselvityksen aineiston perusteella koottiin yhteen maaseudun ympäristöalaan liittyviä kehittämistarpeita sekä ehdotuksia tuleviksi hankkeiksi. Kehittämistarpeet ja ehdotukset on koottu lukuun 9 ja 10.

4 Maaseutu ympäristön kehittämiseen vaikuttavia politiikkaohjelmia ja hankkeita

4.1 EU:n ohjelmia

Yhteinen maatalouspolitiikka YMP koostuu säännöistä ja mekanismeista, joilla säännelään maataloustuotteiden tuotantoa, kauppaa ja jalostamista EU:ssa. Huomiota kiinnitetään yhä enemmän myös maaseudun kehittämiseen. YMP on yksi tärkeimpiä Euroopan unionin politiikkoja, sillä maatalousmenot muodostavat noin 45 prosenttia yhteisön talousarviosta. YMP:n tavoitteena on taata kohtuulliset kuluttajahinnat ja maatalousväestön kohtuullinen elintaso. Tähän päästään erityisesti maatalouden yhteisten markkinajärjestelyjen avulla ja noudattamalla yhtenäisten hintojen, taloudellisen solidaarisuuden ja yhteisön etuuskohtelun periaatteita (<http://europa.eu.int>).

YMP on rahoitettu Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahastosta (EMOTR). Ohjausosasto edistää maatalouden rakenneuudistuksia ja maaseutualueiden kehittämistä ja tukiosasto rahoittaa yhteisten markkinajärjestelyjen menoja. YMP:tä on uudistettu useita kertoja sen toiminnan aikana. Uudistuksista radikaalein ja kattavin on ollut Agenda 2000, jossa luotiin uusi **maaseudun kehittämistä koskeva politiikka** (YMP:n toinen pilari) ja liitettiin YMP:hen enemmän ympäristö- ja rakennepoliittisia näkökohtia. Suorien tukien asteittaisella vähentämisellä pyritään maaseudun kehittämispolitiikan rahoittamiseen (<http://europa.eu.int>).

Euroopan unionissa on maaseutua koskevia politiikkatoimia sekä **rakennerahastopolitiikassa** että yhteisessä maatalouspolitiikassa. Alue- ja rakennepolitiikan rahoitus perustuu EU:n yhteisestä budjetista saatavaan ns. rakennerahastotukeen ja kansalliseen tukeen. Rakennerahastoja on neljä: **Euroopan aluekehitysrahasto (EAKR)**, **Euroopan sosiaalirahasto (ESR)**, **Kalatalousrahasto (KOR)** ja **Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahasto (EMOTR)**. Alueiden kehittäminen tapahtuu EU:ssa ohjelmaperusteisesti. Pohjois-Pohjanmaalla toimivat kaikki kolme EU:n ohjelmakauden 2000-2006 tavoiteohjelmaa. Lisäksi alueella toteutetaan alueellista maaseutuohjelmaa. **Tavoiteohjelma 1** pyrkii kehityksessä jälkeen jääneiden alueiden kehittämiseen, **tavoiteohjelma 2** rakenteellisissa vaikeuksissa olevien alueiden tukemiseen ja **tavoiteohjelma 3** koulutus- ja työllisyyspolitiikkaa tukeviin toimiin. **Alueellinen maaseutuohjelmassa (ALMA)** keskeistä on maatilatalouden ja sen tuotteiden jalostuksen sekä maaseutuyhteisöjen kehittäminen. EU:ssa toteutetaan vuosina 2000 - 2006 kansallisten tavoiteohjelmien täydentämiseksi yhteisöaloiteohjelmia, joista **LEADER+** on tarkoitettu maaseudun kehittämiseen (Elinvoimaa EU-ohjelmista Pohjois-Pohjanmaalla).

Suomi saa tällä hetkellä EU-osarahoitusta maaseudun kehittämissohjelmiin (horisontaalinen maaseudun kehittämissohjelma, Ahvenanmaan ohjelma, alueellinen maaseudun kehittämissohjelma) yhteensä 2199,3 miljoonaa euroa ohjelmakaudella 2000-2006. Tavoite 1 -ohjelman kautta maaseudun kehittämiseen saadaan nykyisellä ohjelmakaudella (2000-2006) 202 miljoonaa euroa ja LEADER-ohjelmaan 55,4 miljoonaa euroa. Lisäksi Suomi saa luopumistukeen, nuorten viljelijöiden tukeen, pellonmetsitykseen ja eräisiin pienempiin toimenpiteisiin yhteisön osarahoitusta noin 26 miljoonaa euroa vuodessa (www.eduskunta.fi).

Kokonaisbudjetin kannalta EU:n maatalouden markkinajärjestelyihin käytetty rahoitus on huomattavasti suurempi kuin maaseudun kehittämisen rahoitus. Suomen saamat EU-tuet ovat olleet pääosin maaseudun kehittämisen eli toisen pilarin puolelta, kun mukaan luetaan kansalliset osuudet. Näitä tukia ovat olleet mm. luonnonhaittakorvaus, ympäristötuki, kehittämishankerahoitus sekä investointi- ym. tilakohtaiset tuet. On arvioitu, että uusien jäsenmaiden myötä maatalouden EU-rahoitus vanhoille jäsenmaille pienenee, mutta rahoituksen maaseudun kehittämisen ja ympäristönhoidon osuus

suhteessa kasvaa. Suunnitelmien mukaan LEADER –toimintatapaa tullaan vahvistamaan. Uusia rahoitusmuotoja on suunnitteilla esimerkiksi Natura-alueiden hoidon osalta. Myös maatalouden suorien tukien osalta ympäristötavoitteet tulevat kehittymään.

EU:n maaseudun kehittämispolitiikkaan on suunniteltu vuodesta 2006 alkaen seuraavia päälinjoja:

1) Maa- ja metsätalouden kilpailukyvyyn parantaminen tukemalla rakenneuudistusta tietyillä toimenpiteillä, joita ovat esimerkiksi nuorten viljelijöiden investointituki, tiedotuksen lisääminen, neuvontapalvelut esim. täydentäviin ehtoihin liittyen jotka koskevat ympäristöhoitoa jne.

2) Maan hoito, ympäristön ja maaseutualueiden tilan parantaminen maankäytön suunnittelun avulla ja sisällyttäen toimintaan Natura 2000 -kohteisiin liittyvät maaseudun kehittämistoimet: maatalouden ympäristöpolitiikka, metsänhoito jne.

3) Maaseudun elinkeinojen monipuolistaminen ja elämänlaadun parantaminen: mm. ei-maataloudellisten toimintojen ja mikroyritysten kehittäminen sekä yritystoiminnan ja maaseutuväestön olennaisten palveluiden ja kylätoiminnan vahvistaminen. Linjassa korostetaan paikallisia maaseudun kehittämisstrategioita, seututasoisia ohjelmia, alhaalta-ylös -lähtöistä kehittämistä sekä toimijoiden välistä yhteistyötä. Yhtenä toimintamuotona on LEADER -toiminta kaikissa kolmessa päälinjassa (<http://europa.eu.int>).

EU:n tulevasta rahoituskehiksestä Agenda 2007 alettiin neuvotella syksyllä 2004. Komissio on ehdottanut rahoitusjärjestelmän yksinkertaistamista niin, että perustettaisiin vain yksi rahoitus- ja ohjelmointiväline: Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahas-to (Feader). Tulevaa ohjelmakautta varten perustettaisiin kaksi uutta rahastoa: maatalouden tukirahasto (EAFG) ja maaseudun kehittämisrahasto (EAFRD). Ehdotuksen mukaan yhteisön rahoitusosuutta lisättäisiin. Suomen saamaa rahoituksen määrää ei voida vielä tarkasti arvioida. Komission esitys nyky muodossaan johtaisi siihen, että nykyisin Tavoite 1 –ohjelman kautta maaseudun kehittämiseen kohdistuvia varoja ei saataisi jatkossa. Tämä tarkoittaisi vuositasolla noin 30 miljoonan euron vähennystä maaseudun kehittämiseen kohdistuvaan EU-osarahoitukseen (<http://europa.eu.int>).

4.2 Suomalaisia ohjelmia

Suomen aluekehittämisstrategia 2013

Sisäasiainministeriön asettaman työryhmän valmisteleman Suomen aluekehittämisstrategian 2013 yhtenä tavoitteena on, että vuonna 2013 maaseudulla on riittävät palvelut ja maa- ja metsätalous samoin kuin matkailu ovat kannattavaa liiketoimintaa. Myös muu yritystoiminta monipuolistuu. Yritystoiminta maaseudulla on verkostoitunutta ja kompensoi siten pienen koon ja pitkien etäisyyksien aiheuttamia vaikeuksia. Palveluiden järjestämisessä hyödynnetään kuntien välistä yhteistyötä ja yritysten tarjoamia palveluja. Palveluja tuotetaan entistä enemmän seudullisesti ja palvelujen rahoitusjärjestelmän kokonaisuutta kehitetään.

Strategian mukaan julkisia rahoitusmuotoja on kehitettävä sellaisiksi, että ne soveltuvat hyvin myös yksityisten palveluiden tuottajien tarpeisiin ja siten lisäävät alan yrityksiä ja työpaikkoja. Maataloudessa on hyödynnettävä monivaikutteisuuksia määrittelemällä maatalojen rooli maaseudun julkishyödykkeiden tarjonnassa. Esimerkiksi maaseutusopimusmalli, luonnonarvokauppa ja suojelurahastot voisivat olla keinoja monivaikutteisuuden hyödyntämisessä. Maatalojen määrän vähetessä on kiinnitettävä voimakasta huomiota muun yrittäjyyden vahvistamiseen. Mm. tukien porrastukset, seutupalvelupisteet, Tekesin ja Finnveran toiminta maaseutualueilla, palveluyritysten tukeminen sekä mikroyrittäjyyden edistäminen parantavat maaseutuyritysten toimintaympäristöä ja –mahdollisuuksia. Yksitysteiden palvelutason turvaamiseksi valtionapua pyritään nostamaan. Lisäksi selvitetään yksityisteiden uusia hallintomalleja ja lisätään yksityisteiden ylläpitoon liittyvää osaamista.

Maa- ja metsätalousministeriön aluekehitysstrategia 2005-2008

Maa- ja metsätalousministeriön aluekehitysstrategiset päämäärät ja tavoitteet ovat 1) elinvoimainen ja monipuolinen elinkeinotoiminta, 2) elämisen laadun ja hyvinvoinnin parantaminen sekä 3) monipuolinen kehittäjäverkosto ja toimiva maaseudun osaamisrakenne. Tavoitteena on siis monipuolinen yritystoiminta, elinvoimainen maatalous sekä laadukas elinympäristö. Maataloudesta poistuvien työpaikkojen tilalle syntyvää uutta yritystoimintaa tuetaan suuntaamalla maaseudun kehittämismuutoksia nykyistä laajemmalle kohdejoukolla ja peruselinkeinon ohella myös uusille toimialoille. Myös yritysten välisen yhteistyön ja verkostoitumisen muodostumista tuetaan. Uusien työpaikkojen ja yritysten rahoittaminen tapahtuu EU:n ja kansallisten ohjelmien kautta.

Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma vuosille 2005-2008

Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma Elinvoimainen maaseutu – yhteinen vastuumme on maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän (YTR) laatima toimintaohjelma. Yhtenä maaseutupolitiikan linjana on voimavaroja kokoavien, osaamista lisäävien ja yhteistyöhön perustuvien työmuotojen kuten kylätoiminnan, kuntayhteistyön, seudullisten yrityspalveluiden sekä toimintaryhmytyön vahvistaminen. Linjana on vähentää asumisen esteitä ja lisätä asumista maaseudulla. Linjana on myös huolehtia koulutuksen ja neuvonnan uudistumisesta, monipuolisesta tarjonnasta ja saatavuudesta. Lisäksi edistetään yksityisen palvelusektorin kehitystä sekä maaseudun pienyritysten toimintaedellytyksiä. Myös maatalojen tuotantoa monipuolistetaan ja suositetaan maatalojen monitoimisuutta.

Kokonaisuohjelman ehdotuksissa kiinnitetään huomiota mm. maaseudun yritystoiminnan monipuolistamiseen ja maaseutuyhteisöjen toimivuuden vahvistamiseen. Yhtenä ehdotuksena on kyläsuunnitelmien ja maakunnallisten kyläohjelmien ottaminen osaksi alue- ja kuntasuunnittelua sekä maakuntaohjelmia. Ehdotuksena on myös laatia valtakunnallinen maisemanhoidon tavoite- ja toimenpideohjelma, edistää uusiutuvien energiamuotojen, kuten peltobioenergian ja puuhakkeen käyttöä, keruuta ja jalostusta sekä kouluttaa alueellisesti kattava osuuskuntamuotoisen yritystoiminnan asiantuntijaverkosto. Maaseutupoliittisen kokonaisuohjelman **erityisohjelmassa** ohjelmakauden 2005-2006 toimenpiteissä painotetaan mm. maaseudun yritysten investointien ja kehittämistoimenpiteiden rahoitusmenetelmien kehittämistä, sopimuksellisuuden edistämistä ja kulttuuriympäristöjen vaalimista.

4.3 Pohjois-Pohjanmaan ohjelmia

Pohjois-Pohjanmaan maakuntasuunnitelma 2020

Pohjois-Pohjanmaan maakuntasuunnitelmassa aluekehittämisen keskeisiksi haasteiksi mainitaan esimerkiksi yrittäjyyden vahvistaminen sekä elinympäristön laadun ja toimivuuden saaminen vetovoimatekijöiksi. Maakuntasuunnitelman tärkeitä päämääriä ovat maaseutuyritysten toiminnan kehittäminen ja toiminnan ympäristövaikutusten parantaminen. Metsätaloudessa päämääränä on lisääntyvän puuntuotannon ohella tehostaa energiapuun käyttöä sekä turvata metsäluonnon monimuotoisuuden säilyminen. Luonnonvara-alalla pyritään vahvistamaan myös yrittäjyystaitoja, sillä uudet yritysmuodot sekä maaseudun monimuotoisuutta vahvistavien elinkeinon rakentaminen asettavat entistä suuremmat vaatimukset yrittäjien taidoille.

Maakuntasuunnitelman hyviin elin- ja toimintaympäristön strategioihin kuuluvat maakunnan rakennettujen kulttuuriympäristöjen ja maisema-alueiden esilletuominen ja hyödyntäminen sekä sijainniltaan vetovoimaisten, viihtyisien ja turvallisten asuin ympäristöjen kehittäminen. Painopisteinä lähivuosina ovat mm. alueelliset maankäyttö- ja ympäristöstrategiat, joihin kuuluu maaseudun hyvien asuin ympäristöjen vaaliminen ja kehittäminen mm. jokivarsia ja muita vetovoimaisia alueita suunnitelmallisesti kehittämällä. Alueellisten vedenhankinta-, jätevesi- ja jätteenkäsittelyratkaisujen edistäminen ja paikallisten energiavarojen hyödyntäminen kestävän kehityksen pohjalta kuuluvat

myös lähivuosien painopistealueisiin. Maakuntasuunnitelman mukaan maakunnan on kyettävä kilpailemaan työntekijöistä myös hyvillä asuinympäristöillä ja ympäristöosaamisella. Maakuntasuunnitelman tavoitteena on muodostaa Pohjois-Pohjanmaasta maaseutuyrittäjyyden kärkimaakunta.

Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelma 2004-2006

Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelmalla pyritään Pohjois-Pohjanmaan maakuntasuunnitelman konkreettiseen toteuttamiseen. Sen toimenpidekokonaisuuksiin kuuluu mm. yrittäjyyden edistäminen, perustoimialojen (mm. matkailu ja luonnonvara-ala) vahvistaminen, työvoiman saatavuuden ja osaamisen parantaminen sekä alueiden kehittäminen alueidenkäyttöstrategioiden pohjalta. Yhtenä tavoitteena on alueiden vetovoimaisuuden lisääminen kestäväällä tavalla. Maakuntaohjelman toteuttamiseksi on käynnistetty seuraavat kehittämisohjelmat (kärkiohjelmat): Pohjois-Pohjanmaan yrittäjyysohjelma 2020, Pohjois-Suomen hyvinvointistrategia/ohjelma, Luonnonvaraklusterin kehittämisohjelma ja Pohjois-Pohjanmaan kulttuuriympäristöohjelma.

4.4 Ympäristöalan hankkeita Pohjois-Pohjanmaalla

Yhtenä esiselvityksen tavoitteena oli koota yhteen Pohjois-Pohjanmaalla toteutettuja ja meneillään olevia maaseudun ympäristöhankkeita. Seuraavassa on muutamia Pohjois-Pohjanmaalla 2000-luvulla toteutettuja tai vielä meneillään olevia hankkeita, joilla on yhteys tässä hankkeessa selvitettyihin ympäristötöihin.

Kylävalakiat –hanke (2001-2004) on yksi Pohjois-Pohjanmaan kyläohjelman maakunnallisista kärkihankkeista. Hanke syntyi edistämään kylätoiminnan suunnitelmallisuutta kylä-, kunta- ja maakuntatasolla. Hanke toteutettiin Oulun, Raahen ja Ylivieskan seutukunnissa Pohjois-Suomen Koulutuskeskuksen hallinnoimana laajana yhteistyöhankkeena. Mukana oli 71 kylää. Hankkeessa ohjattiin, neuvottiin ja koulutettiin kyläläisiä kyläsuunnitelmien ja kylätietokansioiden tekoon ja valmistettiin www.ppkylat.fi –kyläportaali yhteistyössä Pohjois-Pohjanmaan kylät ry:n kanssa. Hankkeessa järjestettiin mm. ympäristöosaamiskoulutusta (Kylävalakiat –loppuraportti 2004).

Yrittävä maaseutu – Ouluseutu -hanke (2004-2006) on Ouluseutu Yrityspalvelujen hallinnoima. Hankkeen avulla luodaan alueelle maataloudesta poistuvien työpaikkojen tilalle uusia koko- ja osa-aikaisia työpaikkoja. Hankkeessa tuetaan ja kehitetään jo olemassa olevia maaseutuyrityksiä ja innovoidaan uusia pää- ja sivuelinkeinoja. Lisäksi hankkeessa kehitetään ja testataan maaseutuyrittäjyyttä helpottavia ja tuottavuutta parantavia teknologiaratkaisuja. Hankkeessa järjestetään koulutusta ja neuvontaa sekä laaditaan liiketoimintasuunnitelmia. Hankkeen kohderyhmänä ovat kaikki Ouluseudun alueella toimivat maaseutuyrittäjät tai sellaisiksi aikovat. Hanke ylläpitää tilojen välisen koneurakoinnin edistämistä varten kehitettyä internetsivustoa (www.palvelupaja.net). (www.oulu.ouka.fi/ouluseutu/yrityspalvelut/yrittavamaaseutu/index.htm)

Mennään mettään -hanke (2003-2005) on Oulun seudun, Haukiputaan ja Muhoksen metsänhoitoyhdistyksien toteuttama yhteishanke, jonka tavoitteena on aktivoida "nukkuvia" yksityismetsänomistajia metsiensä hoitoon erityisesti maisemallisesti tärkeillä alueilla. Hanke järjestää yksityismetsänomistajille maksuttomia tilakäyntejä, joissa karitetaan, millaisia hoitotoimenpiteitä metsätila vaatii. Hanke järjestää myös erilaisia koulutustapahtumia metsänomistajille. (www.mhy.fi/yhdistykset/haukipudas.html)

Jätevesien käsittely haja-asutusalueilla –kehittämishanke on tammikuussa 2005 alkanut Raahen seutukunnan kehittämiskeskuksen ja Maaseudun osaamisverkosto Oraksen yhteistyöhanke, jonka tavoitteena on parantaa jätevesien käsittelyn tietotaitoa ja osaamista maaseutuyrittäjien ja maaseudulla asuvien ihmisten keskuudessa. Tavoitteena on myös vähentää asumisen ja maatalouden ympäristökuormitusta, jolloin myös

asumisviihtyvyys paranee. Hankkeessa järjestetään myös koulutus- ja tiedotustilaisuuksia ja luodaan sitä kautta noin 20 jätevesineuvojan verkosto Raahen seutukuntaan (Kaleva 15.1.2005).

Rokuan ekologinen matkailuympäristö, Rokua LIFE -hankkeen (2002-2005) käytännön toimenpiteitä ovat mm. ympäristötietoisin hallintomallin laatiminen, eroosion estäminen ja jo syntyneiden vaurioiden korjaaminen, ekologisten ympäristötuotteiden tarpeen ja laadun määrittely sekä työllisyyden parantaminen. (www.life.rokua.fi)

Matka kylämaisemaan –hanke (2001-2004) Siikajokilaakson alueella tuotti maaseudun ympäristöarvoja esittelevän reitistön. Internet-sivuilla ja Tiehallinnon infopisteissä toimiva karttapaikkapalvelu esittelee yli 400 kulttuuriin, luontoon, maisemaan tai retkeilyyn liittyvää kohdetta ajo-ohjeineen, kuvineen ja selostuksineen. Samalla nostetaan ympäristöarvojen tietoisuutta ja edistetään kohteiden vaalimista asukkaiden keskuudessa. Jo hankkeen aikana kunnostettiin yli 100 kohdetta asukkaiden voimin. Reitistö toimii valmiina ohjelmapalveluna matkailuun ja retkeilyyn liittyville yrityksille ja hankkeen jälkeen sitä ylläpitävät Tiehallinto ja kunnat. Mukana oli 7 kuntaa, Siikalatvan seutukunta, ProAgria Oulun Maaseutukeskus / Maa- ja kotitalousnaisten piirikeskus, Metsäkeskus, Tiehallinto, yrittäjät ja asukkaat. (www.opaste.net/siikajokilaakso)

Maatilan bioenergiaratkaisut -hanke (2004-2005) on Oulun seudun ammattikorkeakoulun luonnonvara-alayksikön koordinoima, 12 kumppanin kansallinen yhteistyöhanke Oulun, Raahen ja Ylivieskan seutukunnissa. Hankkeen tavoitteena on lisätä bioenergian käyttöä maatiloilla osana tilan tuotantoa. Hankkeen tärkeä anti on edistää maatilojen sekä maatilatalouden ja energiatalouden osajien verkostoitumista ja tuoda uusinta tutkimustietoa maatalouden toimijoiden tietoon sekä soveltaa tietoa käytäntöön. Hankkeen päätoimenpiteitä ovat energiasovellutusten osajien verkoston (=bioenergiatiimi) kokoaminen, maatilojen energiaratkaisuihin liittyvän suunnittelu-, koulutus- ja tiedotusmateriaalin koostaminen ja tilakohtaisten bioenergiaratkaisuiden suunnittelu valituille pilottitiloille. (www.oamk.fi/luova/tk/?osio=maatilan_bioenergia)

Puuenergia nousuun –hanke (2002-2005) on metsäkeskus Pohjois-Pohjanmaan hallinnoima maakunnallinen hanke. Hankkeessa kartoitetaan kuntien- ja suurkiinteistöt, joissa voidaan käyttää puuenergiaa ja tehdä kannattavuuslaskelmia ja selvityksiä potentiaalisille kiinteistöille ja kohteille. Hankkeessa pyritään lisäämään tietoutta puuenergian käytöstä. Hankkeessa pyritään myös edistämään lämpöyrittäjyyttä ja tukemaan paikallisia metsähakkeen hankintaa ja saatavuutta edistäviä hankkeita. Hanke ylläpitää puuenergian toiminnassa mukanaolevien toimijoiden rekisteriä ja luo polttopuun verkkopalvelun maakuntaan. (www.metsakeskus.fi/pp/puuenergia/)

Aikaisempia hankkeita

VT 4 maaseutumaisemien hoito välillä Pyhäsalmi - Kuivaniemi (1994-1996) ja **Kalajoki-laakson kulttuurimaisema** (1996-1999) -hankkeet ovat toimineet omalla sarallaan pilot-tihankkeina heti EU:n hankekauden alussa. Tämän jälkeen näitä Pohjois-Pohjanmaan kokemuksia on sovellettu ja kehitetty edelleen monissa muissa hankkeissa ympäri Suomen. Nämä kaksi hanketta edistivät maisemanhoitotyötä sadoissa yksityisten omistamissa kohteissa kymmenen kunnan alueilla eri tahojen yhteistyönä. Tavoitteena oli alueiden vetovoimaisuuden parantaminen, ulkoisen ilmeen kohentaminen, kulttuurihistoriallisten arvojen ja maaseutuympäristön vaaliminen. Työn havaittiin jatkuvan myös hankkeiden päätyttyä. Työkohteita käynnistettiin sekä talkoiden että erilaisten rahoitusmuotojen avulla sekä eri organisaatioiden avustamana. Hanke organisoiti alueelle mm. työllisyystyökohteita sekä edisti erityisympäristötukien käyttöä. Hankkeissa toimivat ProAgria Oulun Maaseutukeskus, kunnat, metsäkeskus, ympäristökeskus, Tiehallinto, työvoimahallinto sekä maanomistajat.

5 Ympäristötöiden rahoitusmuotoja

Sekä julkiset että yksityiset tahot voivat ostaa ympäristönhoitotyötä yrittäjiltä, jolloin rahoitus tapahtuu suoraan työn tilaajalta tuottajalle. Maaseutu ympäristöä voidaan pitää myös hyödykkeenä, jonka kunnossapidosta maksavat siitä hyötyjät eli yhteiskunta. Nykyään on alettu puhua ns. monivaikutteisesta maataloudesta, joka tuottaa elintarvikkeiden lisäksi myös ympäristöhyödykkeitä, kuten avointa maisemaa, hoidettuja perinnebiotooppeja, rantavyöhykkeitä ja vaalittua kulttuuriperintöä. Maataloustuotteista saatava tulo muodostuu osaksi tukimuodoista, joiden avulla elintarvikkeiden hinnoittelua pyritään säännöstelemään yhteisellä tukipolitiikalla. Tukipolitiikkaan on liitetty mukaan myös erilaisia ympäristötavoitteita sekä vapaaehtoisia ympäristönhoitosopimusmuotoja. Näin yhteiskunta tavallaan "ostaa" ympäristöpalveluita maaseutuyrittäjiltä. Alla olevissa luvuissa on kerrottu 2005 vuoden osalta myös muita rahoituksia, joita ympäristönhoidossa on käytetty.

5.1 Ympäristökeskuksen kautta rahoitettavat ympäristötöet

Ympäristöministeriön työmäärärahoilla rahoitetaan monenlaisia ympäristötöitä: haja-asutusalueiden jätevesien siirtoviemäreitä, vesistöjen kunnostuksia, pilaantuneiden maa-alueiden kunnostuksia, lintuvesien kunnostuksia, matkailun palveluvarustuksia ja reitistöjä, rakennusperinteen hoitoa ja kulttuuriympäristöhankkeita.

Ympäristöministeriön kautta tulee lisäksi **kansallisia tukia ja avustuksia**. Harkinnanvaraisia avustuksia voidaan myöntää esimerkiksi virkistysalueiden hankintaan, kulttuuriympäristöjen vaalimiseen ja jätehuoltoon. saariston ympäristönhoitoon ja rakennusperintön hoitoon. Vesihuoltoavustuksia myönnetään vesihuoltolaitoksille ja kiinteistöille mm. viemäröintiin ja jätevesien käsittelyyn. Asuntojen perusparannustukiin kuuluvia energiaavustuksia myönnetään mm. uusiutuvien energialähteiden käyttöön. Ympäristöministeriöllä on myös rahoitusta luonnonsuojeluun liittyvään tutkimus- ja kehittämistyöhön (Pajunen, palaveri 10.1.2005). Maa- ja metsätalousministeriö myöntää kansallista rahoitusta vesihuolto- ja vesistöhankeisiin. Merkittäviä ympäristökunnostustöitä ovat mm. entisten uittoväylien kunnostukset, kalataloudellinen kunnostus ja vesistöjen moninaiskäyttöä palveleva kunnostus.

Ympäristökeskukset käyttävät myös TE-keskusten myöntämää **työllisyysrahoitusta**, jolla on mahdollista rahoittaa investointi- ja työllisyys hankkeita. Hankkeet kootaan vuosittain investointi- ja työllisyystyöohjelmiksi. Investointiohjelma sisältää ympäristö- ja maa- ja metsätalousministeriön kautta rahoitetut hankkeet (myös EU-hankkeet) ja työllisyystyöohjelma kaikki työministeriön kautta rahoitetut hankkeet (myös EU-hankkeet) (Pajunen, palaveri 10.1.2005).

Ympäristöministeriö, maa- ja metsätalousministeriö sekä työministeriö ovat rahoittaneet **Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR)** kautta ympäristökeskuksen hanketoimintaa. Pohjois-Suomen Tavoite 1 -ohjelman ympäristöhankkeet ovat kohdistuneet mm. maaseudun infrastruktuurin ja toimintaympäristön parantamiseen, kylien kunnostamiseen ja kehittämiseen, maaseutuperintön suojelemiseen ja säilyttämiseen sekä luonnon monimuotoisuuden ja ympäristötietoisuuden edistämiseen. Länsi-Suomen Tavoite 2 -ohjelmasta on rahoitettu mm. kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten kunnostamista, maisemien kartoitusta, luonnon monimuotoisuutta ylläpitäviä hankkeita sekä maisema- ja viheralueiden laadun parantamishankkeita. Interreg III A Karjala-ohjelmasta on ollut mahdollista rahoittaa myös ympäristöhankkeita. Interreg on EU:n yhteisöaloite, jonka avulla tuetaan rajat ylittävää valtioiden ja alueiden välistä yhteistyötä (Pajunen, palaveri 10.1.2005).

Ympäristöministeriö toimii yhteysviranomaisena myös **LIFE Ympäristö ja LIFE Luonto** -rahoituksessa. LIFE on Euroopan unionin ympäristöalan rahoitusjärjestelmä, joka tukee luonnonsuojelu- ja ympäristöhankkeita. Nykyinen LIFE-asetus kestää vuoden 2006 loppuun. LIFE Ympäristö -rahoitus voi edistää suomalaista ympäristöosaamista ja mahdollistaa alan yrityksille ja muille ympäristöalan toimijoille uusia yhteyksiä asiakkaisiin ja yhteistyökumppaneihin (www.ymparisto.fi).

5.2 TE-keskuksen maaseutuosaston kautta rahoitettavat ympäristötyöt

Maatalouden ympäristötuen erityiset

Maatalouden ympäristötuki jakautuu viljelyyn liittyvään ympäristötuen perus- ja lisätöimenpiteiden tukiin, joihin 98 % viljelijöistä on sitoutunut sekä erityistukiin. Ympäristötuen pakolliset perustoimenpiteet koskevat mm. viljelyn ympäristösuunnittelua ja -seurantaa, pientareiden ja suojakaistojen perustamista sekä luonnon monimuotoisuuden ylläpitoa ja maisemanhoitoa. Erityistukien rahoitus perustuu Horisontaaliseen maaseutuohjelmaan, joka on hyväksytty vuosiksi 2000-2006. Maaseutuohjelmaan ollaan tekemässä loppuvuosille muutoksia, jotka ovat esitysvaiheessa. Uusi ympäristötukikausi alkaa 2007 ja sen suunnittelu on aloitettu. Erityiset ovat EU:n osittain rahoittamia maaseudun kehittämiseen liittyviä tukia. Erityistukia on mahdollista hakea monenlaisiin ympäristöön vaikuttaviin toimiin kuten perinnebiotoopin hoitoon, maiseman kehittämiseen ja hoitoon sekä luonnon monimuotoisuuden edistämiseen ja hoitoon. Tukea voi saada myös vesiensuojeluun kuten suojavyöhykkeisiin, pohjavesialueiden peltoviljelyyn säätösalaajituksiin, lannan käytön tehostamiseen ja myös luonnonmukaiseen viljelyyn liittyen. Erityistukisopimuksia on tehty vuodesta 1995 alkaen (Helkimo, palaveri 10.1.2005).

Erityistukien haku on vuosittain keväällä. Tuen hakijan tulee olla viljelijä, jolla on vähintään kolme hehtaaria peltoa viljelyssään tai puutarhatilalla vähintään puoli hehtaaria. Lisäksi hänen täytyy olla sitoutunut maatalouden ympäristötukeen. Sopimuksen vähimmäispinta-ala on 0,15 hehtaaria. Sopimuksien periaatteena on, että maksetaan hoitotoimista ja tulonmenetyksistä, joita sopimuksen toteuttaminen viljelijälle aiheuttaa. Sopimuksen voi saada myös vuokratulle maalle. Hakemuksesta pyydetään lausunto alueellisesta ympäristökeskuksesta. Päätös tehdään TE-keskuksessa (Helkimo, palaveri 10.1.2005).

Maisemanhoidon ja luonnon monimuotoisuuden edistämissopimuksia voidaan hakea myös pelloille tai muussa maatalouskäytössä olleille tai oleville alueille, mutta ei metsäalueille kuin hyvin rajoitetusti esim. reunavyöhykkeille. Maisemanhoitosopimukset on perustettu maisemallisesti näkyville paikoille, jotka muutoin uhkaavat umpeutua tai niiden hoito on muutoin maisemallisesti perusteltua. Luonnon monimuotoisuussopimukseen hyväksytään tapauskohtaisesti esim. pellon ja metsän reunavyöhykkeitä, pellolla sijaitsevia puu- ja pensasryhmiä, pieniä kosteikkoja ja avo-ojia (Helkimo, palaveri 10.1.2005).

Tuki perinnebiotooppien hoidossa ja luonnon monimuotoisuuden edistämässä ja hoidossa on enintään 420,47 euroa hehtaarille vuodessa. Maisemanhoidossa tuki on enintään 336,38 euroa/hehtaari/vuosi ja suojavyöhykkeiden hoidossa 449,9 euroa/hehtaari/vuosi. Korvattavia kustannuksia ovat mm. raivaus- ja harvennuskustannukset, niitto- ja korjuukustannukset sekä laiduntamiskustannukset (esim. aitaaminen, vuosittaiset aidan korjaukset, eläinten valvonta, kuljetuskustannukset). Maisemanhoitosopimuksessa voidaan kustannuksiin sisällyttää perinteisten rakennelmien kunnostus ja perinnebiotoopeissa laiduntamiseen liittyvät rakennelmat (Helkimo, palaveri 10.1.2005).

Kehittämishankkeet

Kehittämishankkeisiin voivat tukea hakea useat yrittäjät yhdessä, yrittäjä- tai kyläyhdistykset taikka kehittämisorganisaatiot. Maaseudun kehittämisen kannalta on tärkeää,

että maaseutuyrittäjät, kehittäjät ja muut asiantuntijat suunnittelevat ja toteuttavat hankkeita tiiviissä yhteistyössä. Ympäristöön liittyviä toimialoja, joita hanketoiminnalla voidaan kehittää, ovat mm. puuenergian käyttö ja lämpöyrittäjäyys, puutuoteyrittäjäyys, maaseutumatkailu, elintarvikejalostus, palveluyritykset ja käsityöyrittäjäyys. Yhteisöllisillä kehittämishakkeilla voidaan tukea myös maaseudun kylien maisemanhoitosuunnitelmien laatimista, ympäristön viihtyisyyden parantamista ja kulttuuriympäristön hoitoa.

Maaseutuyritysten rahoitus

Maatilojen yritystoiminnan monipuolistamiseen kuten puuenergian käytön lisäämiseen sekä maaseutumatkailu- ja vapaa-ajanpalveluihin voi saada tukea. Tukea voidaan myöntää myös maatilayritysten kanssa samassa tuotantoketjussa toimiville tai maatilayrityksiä välittömästi palveleville ns. ketjuyrityksille. Yritystoimintaan myönnetään kolmenlaista tukea:

1) **Kehittämisavustusta** voi saada esimerkiksi markkinoinnin, tuotekehityksen tai liikkeenjohdon asiantuntija-avun tai muun osaamisen hankkimiseen, tuotteiden ja tuotantomenetelmien laadun parantamiseen tai muuhun rajattuun kehittämistoimenpiteeseen. Myös suunnitteilla olevan yrityksen perustamisselvitykseen on mahdollista saada pieni avustus.

2) **Käynnistysavustusta** voidaan myöntää yrityksen perustamis- tai laajentamisvaiheessa vieraan työvoiman palkkauksesta aiheutuviin kustannuksiin. Aloittavassa yritystoiminnassa käynnistysavustusta voidaan jossakin tapauksissa myöntää myös yrittäjän laskennallisen palkan perusteella. Käynnistystukea voi saada enintään kahden vuoden ajan.

3) **Investointitukea** voidaan myöntää yritystoiminnan perustamisen tai laajentamisen aiheuttamiin käyttöomaisuushankintoihin (Pienyritysten rahoitus 2000-2006).

Investointituki perinneympäristön vaalimiseen

Tukea voidaan maksaa mm. tuuli- ja koskimyllyjen, kesänavettojen, aittojen luhtien ja muiden perinteisten varistorakennusten, maisemallisesta arvokkaiden latojen, riuku- ja vitsasaitojen, venevajojen sekä muiden maaseudun perinneympäristöjä edustavien kohteiden korjaamiseen. Tukea voi saada vain omassa hallinnassa olevaan kohteeseen, jolle ei saada ympäristötuen erityistukea (Iijokilaakson... 2000).

Investointituki kulttuurihistoriallisesti tai rakennustaiteellisesti arvokkaan rakennuksen korjaustoimenpiteisiin

Toimenpiteet voivat kohdistua rakennusten julkisivuihin kuten ulkoverhouksiin, kattoihin, oviin ja ikkunoihin ulkomaalauksineen, aitoihin, portteihin, katoksiin ja muihin rakennelmiin. Myös piha-alueen ajoväylät ja kulkutiet mahdollisine ojineen ja viherrakennelmien kuntoon saattaminen voi kuulua toimenpiteisiin (Iijokilaakson... 2000).

Energiakasvien tuki

Energiakasvien tukeen oikeuttavia kasveja ovat sellaiset viljelykasvit, joiden sato käytetään energiatuotteiden tuotantoon. Tukikelpoisia ovat kaikki maatalouden kylvettävät kasvit sokerijuurikasta lukuun ottamatta yleisimpinä viljakasvit, öljykasvit, ruokohelpi ja energiapaju. Suomessa vuonna 2004 käyttöön otettu energiakasvien tuki on Euroopan yhteisön kokonaan rahoittama erikoistuki. Tukea maksetaan 45 €/ha. Maksaminen vaatii sopimuksen tekemistä ensijalostajan kanssa. Energiakasvitukeen oikeuttavat lohkot voivat saada myös peltokasvien tukea (CAP), ympäristötukea, luonnonhaittakorvausta ja kansallisia tukia ilmoitetusta tukikäytöstä riippuen (Kujala, muistio 22.10.2004).

5.3 Metsäkeskuksen kautta rahoitettavat ympäristötyöt

Luonnonhoitohankkeet

Kestävän metsätalouden rahoituslain perusteella voidaan osoittaa valtion tukea luonnonhoitohankkeisiin. Tukea voidaan myöntää vain yksityisen metsänomistajan maalla

tehtävään työhön. Rahoitusta ei voida myöntää alueelle, johon ei sovelleta metsälakia. Metsäluonnonhoitohankkeet voivat olla esimerkiksi usean tilan alueelle ulottuvat tärkeiden elinympäristöjen hoito- ja kunnostustyöt, monimuotoisuuden kannalta tärkeiden elinympäristöjen kartoitustyöt, talousmetsien maisemanhoidon kannalta merkittävät metsän kunnostustyöt, metsäojitusalueen ennallistaminen luontoarvoltaan tärkeällä alueella ja muut vastaavat luonnonhoitohankkeet sekä metsien monikäyttöä, maisema-, kulttuuri- ja virkistysarvoja korostavat, alueellisesti merkittävät hankkeet (Vähätalo, palaveri 10.1.2005).

Aloite hankkeen rahoittamiseen voi tulla maanomistajalta, viranomaiselta, kansalaisjärjestöltä tai vastaavalta esim. metsänhoitoyhdistykseltä tai metsäkeskukselta. Rahoituslain mukaisen tuen saaminen luonnonhoitohankkeelle edellyttää ennakkosuunnitelmaa ja sen hyväksymistä metsäkeskuksessa. Suunnitelmasta ilmevä toimenpiteen tarkoitus, sijainti, laajuus, suunnittelukustannus kustannusryhmittäin, toteutuskustannusarvio kustannusryhmittäin ja kiinteistöt, joiden alueella hanke sijaitsee. Suunnitelma tulee laatia yhteistyössä hankkeesta aloitteen tehneen tahon ja alueen maanomistajan kanssa. Alueellisen ympäristökeskuksen asiantuntemusta käytetään tarvittaessa hyväksi. Suunnitelmassa tulee esittää myös muut mahdolliset rahoituslähteet päällekkäisen rahoituksen estämiseksi. Hankkeen toteutus voidaan aloittaa vasta rahoituspäätöksen tekemisen jälkeen. Toteutustuki maksetaan toteutuneita kuluja vastaan metsäkeskuksesta toimitettujen selvitysten perusteella. Hankkeen loppuselvitykseen tulee liittää yleensä loppuraportti hankkeesta. Hankkeen suunnittelulle ja toteutukselle asetetaan määräaika (Vähätalo, palaveri 10.1.2005).

Luonnonhoitohankkeiden rahoitus tapahtuu valtion vuosittaisen budjettirahoituksen raameissa. Hankkeiden rahoitustuki on osa budjetin luonnonhoitomomentin rahaa. Momentin esisijainen käyttökohde on kuitenkin metsänomistajille maksettava ympäristötuki metsälain 10 §:n erityisen tärkeiden elinympäristöjen säilyttämisestä aiheutuvien hakkuutulomenetysten korvauksena. Momentin toissijainen kohde ovat luonnonhoitohankkeet. Kaikki Pohjois-Pohjanmaan metsäkeskukselle vuosittain osoitetut luonnonhoitomomentin määrärahat ovat vuosina 2002 - 2004 kuluneet ympäristötukien maksuun. Vuonna 2005 Pohjois-Pohjanmaalla on varoja noin 540 000 euroa, joka näyttää kaikki kuluvan ympäristötukeen. Vuonna 2006 ja siitä eteenpäin voitaneen vuosittain käyttää momentin rahaa myös hivenen (50 000 – 100 000 euroa) luonnonhoitohankkeiden maksuun, jos momentin tukea saadaan vuosittain noin 0,5 miljoonaa euroa (Vähätalo, palaveri 10.1.2005).

5.4 Työhallinnon tukimuodot

Starttiraha

Starttirahan tarkoituksena on edistää työttömän työnhakijan omaehtoista työllistymistä, turvata toimeentulo yritystoiminnan käynnistämisen ja vakiinnuttamisen aikana sekä edistää uuden yritystoiminnan syntymistä. Starttiraha soveltuu työttömälle työnhakijalle silloin, kun työvoimatoimisto on todennut, että yrittäjyys on hakijan kannalta sopiva vaihtoehto työllistyä. Vuoden 2005 alusta alkaen on kahden vuoden kokeilu, jossa starttiraha voidaan myöntää myös palkkatyöstä kokoaikaiseksi yrittäjäksi siirtyville, opintonsa ja koulunsa päättäneille sekä kotityöstä yrittäjiksi siirtyville (Salmela, palaveri 10.1.2005).

Tuen myöntämisen edellytyksenä on, että hakijalla on yrittäjäkokemusta tai yrittäjätoiminnassa tarvittavaa koulutusta. Palkkatyöstä yrittäjäksi siirtyvällä edellytetään olevan myös muita toimeksiantajia kuin aiempi työnantaja. Hakija ei voi saada starttirahan kanssa samanaikaisesti palkkaa muusta työstä. Hakija ei voi saada samaan aikaan muuta valtionapua omiin palkkakustannuksiinsa eikä työttömyyspäivärahaa, työmarkkinatukea, eläkettä, vanhempainrahaa tai opintotukea. Edellytyksenä starttirahan

saamiselle on myös, että yritystoiminta ei käynnistyisi ilman myönnettävää starttirahaa. Starttiraha ei saa vääristää muiden samoja tuotteita ja palveluita tarjoavien tahojen välistä kilpailua. Starttirahan suuruus on 19,85 – 35,72 € päivässä ja sitä voi saada enintään kymmenen kuukautta niiltä päiviltä, joina yrittäjä työskentelee yrityksessä, kuitenkin enintään viideltä päivältä viikossa (Salmela, palaveri 10.1.2005).

Työllistämistuki

Työllistämistuen tavoitteena on edistää ensimmäistä kertaa työmarkkinoille tulevien työhön sijoittumista työkokemuksen karttumisen avulla, parantaa työttömien ammattitaitoa ja osaamista sekä edistää pitkään työttömänä olleiden työnhakijoiden palautumista työmarkkinoille. Työllistämistukea voivat saada valtion virastot ja laitokset, kunnat, seurakunnat, kuntainliitot, yritykset sekä muut yksityisen sektorin työnantajat (yhdistykset, säätiöt ja kotitaloudet). Tukea ei voida myöntää, jos työsuhde on alkanut ennen myöntämispäätöksen tekemistä tai jos työnantaja on hakemuksen jättämistä edeltäneiden yhdeksän kuukauden aikana irtisanonut tai lomauttanut työntekijöitään samoista tai samanlaisista tehtävistä tai lyhentänyt heidän työaikaansa. Tukea ei voida myöntää, jos työllistettävän palkkaaminen aiheuttaisi muiden työntekijöiden irtisanomisen tai lomauttamisen tai heikentäisi heidän työolosuhteitaan tai etuuksiaan tai jos työpaikka täytyisi ilman tukeakin. Työllistämistukea voidaan myöntää kerrallaan enintään kymmenen kuukautta. Tuen määrä määräytyy työttömyyden keston mukaan, eniten tukea saa yli vuoden työttömänä olleen henkilön työllistämisestä (Salmela, palaveri 10.1.2005).

Yhdistelmätuki

Yhdistelmätuki muodostuu työnantajalle maksettavasta työmarkkinatuesta ja työllistämistuesta (ensimmäinen vuosi) tai pelkästään työmarkkinatuesta (toinen vuosi) ja se voidaan myöntää kaikille muille paitsi valtion virastoille ja laitoksille. Yhdistelmätukea voidaan maksaa henkilöstä, jolle on maksettu työttömyyspäivärahaa tai työmarkkinatukea yli 500 päivältä ja joka työllistettäessä on oikeutettu työmarkkinatukeen. Tukea maksetaan ensisijaisesti henkilöstä, jolla ei ole ollut lainkaan tai vain satunnaisesti työsäoloa 500 päivän työttömyytensä aikana. Yhdistyksille ja säätiöille tukena voidaan maksaa enintään työllistetyille maksettava palkka (sisältää lomarahaa) sekä työnantajan eläke- ja sosiaaliturvamaksu. Muulle työnantajalle tukena voidaan maksaa enintään työllistetyille maksettava palkka. Tuen kesto on enintään kaksi vuotta (Salmela, palaveri 10.1.2005).

Työharjoittelu ja työelämävalmennus

Työharjoittelun tavoitteena on työelämään perehdyttäminen sekä työhönsijoittumisen ja ammattitaidon edistäminen. Työelämävalmennuksen tavoitteena on työelämään palaamisen tukeminen sekä työhönsijoittumisen ja ammattitaidon edistäminen. Työharjoittelun ja työelämävalmennuksen päivittäinen kesto on neljästä kahdeksaan tuntiin päivässä, viisi päivää viikossa. Kysymyksessä ei ole työsuhde. Työministeriö vakuuttaa harjoittelijan (Salmela, palaveri 10.1.2005).

5.5 Paikalliset toimintaryhmät

Suomessa toimii 58 toimintaryhmää (v. 2003), jotka saavat rahoituksensa EU-osarahoitteisista LEADER+, ALMA- ja tavoite 1 –ohjelmista sekä kansallisesta POMO+ -ohjelmasta Pohjois-Pohjanmaalla toimii 5 toimintaryhmää, joista kolmea rahoitetaan Leader+ -ohjelmasta ja kahta Alueellisen maaseutuohjelman ja Pohjois-Suomen tavoite 1 –ohjelman varoin.

Leader+ on yksi EU:n neljästä yhteisöaloiteohjelmasta kaudella 2000-2006. Leader+ rahoittaa paikallisia maaseudun kehittämishankkeita. Toimien suunnittelusta ja täytäntöönpanosta vastaavat paikalliset toimintaryhmät. Maaseudun asukkaat, paikalliset

yhdistykset ja yritykset sekä alueen kuntien edustajat muodostavat yhdessä paikallisen toimintaryhmän, jonka tulee järjestäytyä oikeustoimikelpoiseksi yksiköksi, esimerkiksi yhdistykseksi. Paikallinen toimintaryhmä laatii alueelleen kehittämissuunnitelman, jossa määritetään alueen kehittämistarpeet, etsitään ratkaisuvaihtoehtoja ongelmiin sekä hyödynnetään alueen vahvuuksia.

Rahoitusta saavien kehittämishankkeiden on liityttävä uuden tietotaidon ja teknologian hyväksikäyttöön, maaseudun asukkaiden elämänlaadun kohentamiseen, paikallisten tuotteiden jatkojalostukseen tai toiminta-alueen luonnon ja kulttuuristen voimavarojen hyödyntämiseen, maaseudulta kaupunkeihin suuntautuvan muuttoliikkeen hidastamiseen tai maaseudun ja kaupunkien vuorovaikutukseen. Rahoitettavia toimia ovat esimerkiksi pienyrityksen perustaminen tai kehittäminen, kurssien järjestäminen, kylien kehittäminen, pienimuotoinen tuotekehittely tai pienyritysten tuotteiden yhteismarkkinointi taikka maataloilla tapahtuva yritys- tai muu toiminta.

Suomen Leader+ -ohjelman kokonaisbudjetti on noin 170,4 miljoonaa euroa. EU-rahoituksen osuus tästä on noin 55,4 miljoonaa euroa ja hankkeen kotimainen julkinen rahoitus saman verran. Avustusten lisäksi hankkeessa täytyy olla aina mukana myös hakijan omaa rahaa. Hakijana voi olla yksittäinen henkilö, useampi henkilö yhdessä tai esimerkiksi pienyritys tai yhdistys. Leader-toimintatapa tulee jatkumaan tulevilla ohjelmakaudella vuosille 2007-2013. (www.mmm.fi/tuet/maaseudun_kehittamisrahoitus/)

5.6 Muut tuet

Alkavan maaseutuyrittäjän pääasiallisia rahoituslähteitä paikallisten pankkien lisäksi ovat mm. toimintaryhmät (Leader+ -rahoitus), TE-keskuksen maaseutu- ja yritysosastot sekä Finnvera Oyj. Yritys voi hakea rahoitusta myös alueellisten riskirahoittajien kautta. Kuntien yritysasiamiehet, maaseutukeskuksen yritysneuvojat sekä yrittämiseen liittyvät hankkeet neuvovat aloittavia yrittäjiä. Pohjois-Pohjanmaan ALMA-alueen hankkeista Maaseudun osaamisverkosto Oraksen yrityspalvelupiste ja maaseutuyrityshautomo MaaseutuWerstas ovat esimerkkejä aloittelevan maaseudun yrittäjän neuvojista yritys-toiminnan sekä alkuvaiheen rahoitusmuotojen löytämisessä.

Kotitalousvähennys

Kotitalousvähennykseen oikeuttaa tavanomainen kotitalous-, hoiva- tai hoitotyö sekä asunnon ja vapaa-ajan asunnon kunnossapito- ja perusparannustyö. Työ tulee tehdä vähennyistä vaativan verovelvollisen käyttämässä asunnossa tai vapaa-ajan asunnossa. Asuntoon kuuluvaksi katsotaan myös piha-alue ja sillä olevat asumista palvelevat rakennukset ja rakennelmat kuten esimerkiksi erillinen sauna, autotalli ja puuvaja. Piha-alueella tarkoitetaan yleensä tonttia. Haja-asutusalueella piha-alueena voidaan pitää rakennusta ympäröivää enintään 10 000 neliömetrin suuruista aluetta (www.vero.fi).

Kotitaloustyön lisäksi vähennykseen oikeuttaa piha-alueen ja puutarhan hoito kuten nurmikon ja pensasaidan leikkaus, pihapuiden kaato, puiden hakkuu, piha-alueen auraus sekä muu pihan puhtaana pito. Jos puut myydään, työn osuuden saa vähentää puun myyntitulosta. Asunnon kunnossapitotyötä on varsinaiseen rakennukseen kohdistuvien töiden lisäksi piha-alueeseen kohdistuvat korjaus- ja perusparannustyöt. Näitä ovat mm. vesi- ja jätevesijärjestelmiin, lämmitykseen, sähköistykseen sekä ilmastointiin liittyvät korjaus- ja perusparannustyöt. Siten esimerkiksi aurinko- tai maalämpöjärjestelmän rakentaminen on vähennykseen oikeuttavaa työtä. Vähennykseen oikeuttavana kotitaloustyönä ei pidetä esimerkiksi jätteiden kuljetusta tai likakaivon tyhjentämisestä. Myöskään suunnittelutyö ei ole vähennykseen oikeuttavaa kotitaloustyötä. Vähennykseen ei oikeuta myöskään maatalouden harjoittajan maatalouteen liittyvä työ kuten karjanhoito, viljely eivätkä erilaiset maatalousrakennusten korjaustyöt. Uudisra-

kentämisen yhteydessä mitkään edellä mainitut piha-alueella tehtävät työt eivät ole vähennyskelpoisia (www.vero.fi).

Kotitalousvähennystä ei myönnetä samaan työsuoritukseen, johon on saatu esim. työllistämistukea tai työnantajalle maksettava työmarkkinatuki. Myös valtion, kunnan tai muun julkisyhteisön varoista maksettu avustus estää kotitalousvähennyksen kunnossapito- ja perusparannustyössä. Kotitalous saa vähentää 10 % maksamastaan palkasta tiettyine sivukuluineen. Verovelvollinen saa vähentää yritykselle tai yrittäjälle maksamastaan arvonlisäverollisesta työkorvauksesta 60 %. Työkorvauksella tarkoitetaan työstä yrittäjälle tai yritykselle maksettua suoritusta, joka ei ole luonteeltaan palkkaa. Vähennyksen enimmäismäärä on 1150 euroa ja vähennettävien kustannusten omavastuu on 100 euroa. Vähennys on henkilökohtainen. Puolisoista vähennyksen voi saada kumpikin (www.vero.fi).

Museoviraston entistämisavustus

Museoviraston entistämisavustuksella voidaan avustaa kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten entistämistä. Avustus voidaan myöntää yksityisille ja yhteisöille. Kunnat voivat hakea avustusta vain, jos rakennus on suojeltu rakennussuojelulain nojalla. Avustusta ei myönnetä rakennuksen perusparannukseen. Hakuaika on vuosittain syyskuun loppuun mennessä (<http://globe-maa.utu.fi/kyo/hankerahoitusopas.pdf>).

6 Ympäristöiden organisointimalleja

6.1 Sopimuksellisuus

Maaseutusopimuksen idea on lähtöisin Ranskasta, missä on käytössä ns. maatilansopimus. Siinä viljelijä tekee valtion kanssa sopimuksen julkishyödykkeiden tuotannosta, mikä tarkoittaa esimerkiksi ympäristöstä, luonnon monimuotoisuudesta ja eläinten hyvinvoinnista huolehtimista sekä maaseudun elinvoimaisuuden ja työllisyyden ylläpitämistä. Ranskan malli ei sovellu sellaisenaan Suomeen. Suomessa maaseutusopimuksen tavoitteena tulisi olla maaseudun sirpaleisten työmahdollisuuksien organisoiminen uudella tavalla. Viljelijöiden ohella sopimuksesta hyötyisivät työttömät työnhakijat, kansalaisjärjestöt ja mikroyritykset. Maaseutusopimus liittyy myös muihin kuin ympäristön- ja maisemanhoitoon kuten hoivapalveluihin, teiden hoitoon, kiinteistöhuoltoon jne. (Lindqvist & Rissanen 2004).

Vuonna 2002 perustetun maaseutusopimustyöryhmän mukaan maaseutusopimus on joustavasti toimiva työn ja hyödykkeiden välitysmekanismi, jonka avulla kehitetään maaseudun toimintoja. Maaseutusopimus kohentaa maaseutu ympäristön laatua ja lisää maaseudun vetovoimaisuutta asumis- ja työympäristönä. Sopimuksella täydennetään tavanomaista yritystoimintaa ja julkisen vallan käytössä olevia kehittämissuunnitelmia. Sopimusmenettely soveltuu monille aloille ja sen edunsaajia ovat sekä maaseudulla asuvat että maaseudulla vierailevat (Maaseudun uudet työt 2003).

Sopimusperusteinen toiminta on keino yhdistää maaseudun piilevät työmahdollisuudet ansiolähteeksi ja turvata siten maaseudun palveluita. Näin vahvistetaan paikallisyhteisöjä ja saadaan tuloja maaseutuyrittäjille. Mitä harvemmin asuttua maaseutua on, sitä suurempi on työtä kokoavan sopimusmenettelyn merkitys. Sopimusmenettely on yksi vaihtoehto esimerkiksi maaseudun kulttuuri- ja luonnonympäristön hoidossa, metsänhoidossa, vesistöjen hoidossa, vesihuollossa sekä osittain myös jätehuollossa. Maaseutusopimuksen toteuttajien joukkoon kuuluu erilaisia toimijaryhmiä. Osalle sopimusperusteinen toiminta tarjoaa mahdollisuuden lisäansioiden hankkimiseen tai uuteen yhdistelmäammattiin. Harvaan asutulla maaseudulla toiminta täydentää julkisen sektorin tarjoamia palveluja tai paikkaa yksityisen sektorin markkinoiden toiminnallisia aukkoja. Maaseudulla on mahdollisuus myös uusien ammattiryhmien kuten kylämaisemanhoitajien, mökkitalonmiehien, korjausrakentajien sekä teiden, reitistöjen ja luonnonsuojelualueiden hoitajien toiminnalle. Monissa tapauksissa ammattina on kahden tai kolmen työn yhdistelmä. Sopimusmenettelyllä olisi mahdollista koota toimeentulon turvaavat tehtävät yrittäjille. Yrittäjällä olisi myös mahdollisuus toimia **välittäjäorganisaationa**, kuten metsäalan yhdistyksen, maatalouden neuvontajärjestön, toimintaryhmän tai kyläyhdistyksen työntekijänä (Elinvoimainen maaseutu... 2004).

Aihepiiriin liittyviä hankkeita ovat mm. **Sopimuksellisuus maaseutupolitiikassa –yhteis-tutkimushanke** sekä **Kylätalous -hanke**. Pohjois-Karjalassa on toteutettu **Ympäristötyöt maatalojen uutena ansiomahdollisuutena –hanke** (2002-2004), jossa kehitettiin sopimusperusteisen maisemanhoidon toimintatapa. Hankkeesta saatujen kokemusten perusteella sopimusperusteiselle toiminnalle on olemassa selkeä tarve (Romppanen 2004). Kyrönmaan kolmessa kunnassa on meneillään **Maaseudun palvelusopimus –hanke**, jossa kehitetään mallisopimuksia ja tutkitaan paikallisen toimintaryhmän mahdollisuuksia toimia maaseudun pienten töiden teettäjien ja tekijöiden yhteensovittajana eli välittäjäorganisaatioina. Tavoitteena on löytää toimintatapoja, jotka voidaan siirtää kaikkien toimintaryhmien käytännöiksi vuoden 2006 aikana sekä tunnistaa erityisesti sellaisia sopimusperusteisuuden mahdollisuuksia, jotka pystytään toteuttamaan kansallisella rahoituksella (Elinvoimainen maaseutu... 2004). Toteutuessaan maaseutusopimusjärjestelmä tuo jatkuvuutta monille nykyisin hankkeina hoidettaville tehtäville.

Hankkeet ovat alueille tärkeitä, mutta ongelmana on kuitenkin se, että hankerahoituksen päättyessä syntyneet uudet toimintamallit ja osaaminen jäävät vajaakäytölle.

Maaseutusopimustyöryhmän mukaan ilman uutta rahaa maaseudulla piileviä työ- ja toimeentulomahdollisuuksia ei saada käyttöön. Maaseutusopimusmenettely voidaan kuitenkin pääosin rahoittaa olemassa olevilla yksityisillä ja julkisilla varoilla. Työryhmä katsoo, että mahdolliset uudet varat olisi kohdistettava sellaisiin tehtäviin, joissa ei aikaisemmin ole ollut minkäänlaista rahoitusjärjestelmää. Uutta rahaa tarvitaan mm. vesistöjen hoitotöihin (5 milj. €), kulttuuriympäristön hoitoon (15 milj. €) ja luonnonsuojelun alueiden hoitoon yksityismailla (2 milj. €). Uuden rahan tarve on vain murto-osa sopimustoiminnan koko volyymista. Yhteisöllisyyteen sekä oma- ja vapaaehtoisuuteen perustuva sopimusmenettely säästää etenkin sosiaali- ja työllisyysvaroja vähentäessään taloudellisesti raskaampien keinojen käyttöä (Uusitalo, seminaari 3.2.2005).

Esimerkkejä jo nyt käytössä olevista sopimuksellisuuden muodoista

Sopimuslaidunnus

Sopimuslaidunnuksella tarkoitetaan karjanomistajan laiduneläinten toimimista maisemanhoitajina muiden omistamilla alueilla. Sopimuslaidunnusta kehitettiin Pirkanmaalla **Laiduneläinpankki -hankkeessa** vuosina 2003-2004. Hankkeessa laadittiin käytännön kokemusten perusteella laiduntamissopimus ja avattiin Internetiin Laidunpankki – verkkopalvelu sopimuslaidunnuspalvelun tarjoajien ja ostajien kohtauspaikaksi. Laidunpankki -verkkopalvelu koostuu Laiduninfosta ja LaidunPankista. Laiduninfosta löytyy tarvittavia ohjeita sopimuslaidunnuksen käytännön toteuttamiseksi. Laidunpankissa on hakukone, jolla voi etsiä laiduneläimiä tai laidunalueita koko Suomen alueelta. Laiduntamissopimuksen yhteydessä on usein tarpeen laatia alueen hoitosuunnitelma, etenkin jos kyseessä on uusi laidunalue. Hoidon suunnitelmallisuus on tärkeätä, jotta saavutetaan maiseman- ja luonnonhoidolle asetetut tavoitteet eläinten hyvinvoinnista tinkimättä. Maaseutukeskusten/Maa- ja kotitalousnaisten maisemanhoidon neuvojat tekevät neuvontakäyntejä ja laidunalueiden hoitosuunnitelmia sopimuslaidunnukseen liittyen. Samassa yhteydessä arvioidaan kohteen soveltuvuus erityisympäristötukien piiriin (www.pirmk.sci.fi, www.laidunpankki.fi).

Maatalouden ympäristötuen erityistuet

Erityistukisopimuskohteissa on jo kehitetty ympäristönhoidon sopimuksellista toimintaa. Tähän asti TE-keskuksen kanssa solmittavia hoitosopimuksia ovat voineet tehdä tukiehtojen mukaiset viljelijät. Uutta sopimuksellisuutta voisi kuitenkin edistää esim. vuokrasopimuksien avulla eri maanomistajien kesken. Näin myös esimerkiksi perikuntien omistamia arvokkaita entisiä luonnonlaitumia, hakamaita, rantavyöhykkeitä tai muita monimuotoisia maatalouskäyttöön liittyviä alueita saataisiin hoidon piiriin. Suurtalolliset voisivat tehdä sopimuksia osa-aikaisesti viljelevien kanssa, niin että se sopisi molempien työaikatauluihin (erityistuista lisää s. 14).

Hankkeet

Joissakin maiseman- ja kulttuuriympäristönhoidon hankkeissa on kokeiltu sopimuksellista maaseutuympäristönhoitotoimintaa hyvin tuloksin. Tilausta sen tyyppiselle toiminnalle löytyy kentältä. Esimerkiksi VT4 maisemanhoitohanke, Kalajokilaakson kulttuurimaisemahanke ja Siikajokilaakson kulttuurihistoriallisten rakennusten kunnostushanke tekivät sopimuksia kohteiden omistajien kanssa. Maanomistajille sovittiin jokin osuus, esimerkiksi tarvikkeiden hankinta, jatkohoidosta vastaaminen tai osallistuminen työkuks-tannuksiin. Myös julkinen rahoitus tuli mukaan. Kohteen kunnostuksesta hyötyi kylälle tai tielle näkyvä yhteinen julkinen maisema tai saatiin pelastettua alueelle ominaista kulttuuriperintöä. Ilman hankkeen käynnistämää yhteistyötä kohteet olisivat jääneet hoitamatta. Kunnostetun kohteen rahallisen arvon laskeminen on vaikeaa. Sillä voi olla kunnan tai kylän vetovoimaa parantava vaikutus. Useimmiten yhden kohteen onnistunut ja tiedotusvälineissä esillä ollut kunnostaminen saa aikaan ketjureaktion ja vaikuttaa neuvonnan tavoin.

6.2 Kolmannen sektorin toiminta

Kolmas sektori tarkoittaa niitä yhteisöjä ja toimintoja, jotka eivät ole julkisyhteisöjä tai yrityksiä. Kolmannen sektorin toiminta on kaikille avointa ja se on ainakin osittain vapaaehtoista. Toiminnalla ei tavoitella voittoa ja siitä saatava hyöty kohdistuu laajasti koko ympäröivään yhteiskuntaan eli on ns. yleishyödyllistä (www.kunnat.net). Jotkut povaavat järjestökentästä pelastusta työttömyyteen. Se on dynaaminen uutta luova sektori ja sen toiminnassa on jo syntynyt paljon vakiintunutta toimintaa. Kolmas sektori voisi täydentää, muttei korvata mm. hyvinvointipalveluja (www.yle.fi/vaikuta/taustat.php). Kolmannen sektorin toiminnasta ympäristöissä on kokemuksia mm. luonnon-suojelun alueiden ja perinnebiotooppien hoidossa (luonnonsuojeluyhdistykset) ja retkeilyreittien ylläpidossa (latupoolit, moottorikelkkayhdistykset). Maaseutusopimustyöryhmän mukaan kolmannen sektorin toimijat, kuten kylätoimikunnat, metsästysseurat, kalastuskunnat sekä työpoolit ja -osuuskunnat voisivat olla yksi maaseutusopimuksen sopijataho (Palviainen 2004).

6.3 Yrittämiseen liittyviä toimintamuotoja

Yrityshautomot

Yrityshautomossa jalostetaan yrityksen strategiaa ja autetaan yritystä kehittymään liiketoiminnallisessa osaamisessa, markkinoinnissa ja alkuvaiheen rahoitusratkaisuisissa. Kauppa- ja teollisuusministeriön tutkimuksen mukaan yrityshautomossa käynnistyneistä yrityksistä on ollut toiminnassa viiden vuoden kuluttua vielä noin 90 %, kun vastaavasti ilman tukiverkkoa käynnistyneistä yrityksistä vain hiukan yli 50 %. Yrityshautomossa toimintansa aloittaneista yrityksistä suurin osa on kasvanut ilman tukiverkkoa olevia yrityksiä nopeammin (www.werstas.com/sivu/fi/yrityshautomot/).

Työosuuskunnat

Työosuuskunta on työntekijöidensä omistama yritys, jonka henkilöjäsenet ovat työsuhteessa osuuskuntaan ja tarjoavat sen kautta omaa työpanostaan ja osaamistaan. Osuuskunnan perustamiseen tarvitaan kolme henkilöä ja/tai juridista yhteisöä. Sen perustamiseen ei tarvita välttämättä suuria pääomia, vaan perustajien itsensä määrittelemä osuusmaksu riittää. Yritystoiminnan riski on pienempi kuin henkilöyhtiöissä, eli vastuu yritystoiminnasta rajoittuu osuuskunnissa sijoitettuun pääomaan (osuusmaksuun). Erityisen hyvin osuuskunta soveltuu työvaltaiseen, vähän pääomia vaativaan yritystoimintaan ja toimintaan, jossa omistajien osallistumisella tuloksen saavuttamiseen on suuri merkitys. (<http://personal.inet.fi/yritys/joknet/osuuskuntayritysmuodoksi/osuuskuntainfo.htm>) Työosuuskuntien etuna on matala kynnys yrittämiseen, vähäinen pääoman tarve, rajattu taloudellinen vastuu, oikeus työttömyysturvan säilymiseen (seitsemän jäsentä tai enemmän), yhteistoiminnan ja verkostoitumisen tuomat edut sekä työn helppous tilaajalle (www.pellervo.fi/wuokko/perust/oskperust_02/opas02.htm).

Monialayrittäjyys, osa-aikainen yrittäjyys, yrittäjien välinen yhteistyö

Yhtenä mahdollisuutena ympäristötöiden toteuttamisessa nähdään monialayrittäjyys. Ympäristötyöt voisivat olla osa esimerkiksi koneyrittäjän, luonnontuoteyrittäjän tai vaikkapa kiinteistöhuoltajan tehtäväkenttää. Ympäristötyöt voisivat olla sivuelinkeino myös niille maanviljelijöille, jotka eivät ole kiinnostuneita laajentamaan toimintaansa EU:n vaatimalle tasolle. Monialayrittäjyyden avulla toiminnasta saadaan ympärivuotista. Yhtenä mahdollisuutena on myös ympäristöyrittäjyyden ja palkkatyön yhdistäminen. Yrittäjien välisellä verkostoitumisella ja erilaisten palvelurenkaiden muodostamisella mahdollistetaan myös ympäristötöiden toteuttamista.

7 Maaseudun ympäristöitä Pohjois-Pohjanmaalla

7.1 Rajaukset

Tähän lukuun on koottu tietoa maaseudun ympäristöiden nykytilasta. Internetin ja muun lähdemateriaalin lisäksi aineistona ovat olleet esiselvityshankkeessa tehdyt kyselyt sekä ohjaus- ja projektiryhmän jäsenten ja haasteltavien kommentit aiheesta. Luku-
jen sisältö on pääosin valikoitunut sen mukaan, mitä aihepiirejä valittiin maaseudun ympäristöiden tekijä- ja teettäjätahoille lähetettyyn kyselyyn.

Kyselyissä ympäristönhoito rajattiin tarkoittamaan työtä, joka tähtää ympäristön tilan tai maiseman parantamiseen. Metsiin liittyvät ympäristönhoitotyöt on rajattu maisemallisesti tärkeillä alueilla tehtäviin hakkuu- ja harvennustöihin sekä vesakon raivauksiin. Tieympäristön hoitoon liittyviin töihin on otettu mukaan tienpientareiden niitto, raivaus ja tieympäristön puhtaanapito. Kyselyissä on huomioitu myös ympäristöurakointiin läheisesti liittyvä teiden talvikunnossapito. Maatalousalueiden ympäristönhoitotyöt on rajattu maiseman avoimena pitämiseen liittyviin töihin kuten maisemalaidunnukseen sekä maiseman ja luonnonhoitoon tai vesistönsuojeluun liittyvään niittoon ja raivaukseen. Myös viljelemällä toteutettava maanhoito oli mukana kyselyissä. Maaseudun rakennetun kulttuuriympäristön hoidon osalta esiselvityksessä on huomioitu perinteisin menetelmin tehtävät rakennustyöt. Rantojen ja vesistöjen hoito samoin kuin jätehuolto ja jätevesihuoltoon liittyvät työt kuuluvat tässä esiselvityksessä tarkoitettuihin ympäristö- töihin samoin kuin virkistys- ja luonnonsuojelualueiden hoito, kuten latujen, moottori- kelkkareittien ja retkeilyreittien hoito. Energiatuotantoalueiden hoitoon ja bioenergian tuotantoon liittyen on huomioitu voimalinjojen hoito sekä turvesoiden jälkikäyttöön, puuenergiaan ja ruokohelpin viljelyyn liittyvät työt. Lisäksi on huomioitu ympäristönhoi-
toon liittyvien töiden suunnittelu.

7.2 Kyselyaineisto

Kysely toteutettiin marras-joulukuussa 2004. Kuntakyselyt lähetettiin kunnanjohtajille, joita pyydettiin toimittamaan kysely asiasta vastaavalle henkilölle. Seurakunnissa kysely osoitettiin taluspäällikölle. Kyläyhdistysten ja -toimikuntien osoitetiedot saatiin Pohjois-Pohjanmaan kyläkoordinaattorilta ja luonnonsuojeluyhdistysten tiedot Pohjois-Pohjanmaan luonnonsuojelupiirin aluepäälliköltä. 4H-yhdistysten tiedot löytyivät Internetistä. Maaseutuyrittäjille kysely lähetettiin yksösoitteettomana puolelle kunkin postinumeroalueen viljelijätalouksista. Maaseutuyrittäjäkyselyn vastausprosentti oli 16. Maaseutuyrittäjäkyselyistä 20 hylättiin mm. puuttuvien yhteystietojen vuoksi.

Taulukko 1. Lähetetyt kyselyt, vastanneiden määrä sekä vastausprosentit.

Taho	Lähetetyt	Vastanneet	Vastausprosentti
<i>Kunnat ja seurakunnat</i>	44	25	57
Kunnat	22	13	59
Seurakunnat	22	12	55
<i>Yhdistykset</i>	148	31	21
Kyläyhdistykset	118	19	16
4H-yhdistykset	20	7	35
Luonnonsuojeluyhdistykset	10	5	50
<i>Maaseutuyrittäjät</i>	1800	272 (+20 hylättyä)	15
Yhteensä	1992	328	16,5

Kuntien ja seurakuntien vastausprosentti oli 57 ja yhdistysten 21 (taulukko 1, s. 22). Kahdeksassa kunnassa kyselyyn vastattiin sekä seurakunnan että kunnan puolesta. Viiden kunnan alueelta jättivät molemmat tahot vastaamatta kyselyyn. Kunnissa kyselyyn vastasi ympäristösihteeri, kunnaninsinööri, tekninen johtaja, maaseutuasiamies tai joku muu henkilö. Seurakunnissa vastaaja oli tavallisimmin talouspäällikkö, kyläyhdistyksissä ja luonnonsuojeluyhdistyksissä puheenjohtaja ja 4H-yhdistyksissä toiminnanjohtaja.

Kuntien ja yhdistysten vastauksia tuli eniten Oulun seutukunnasta. ALMA-alueeseen kuuluu Siikalatvan seutukunnasta vain Rantsilan kunta, joten se on jätetty pois taulukosta 2. Maaseutuyrittäjäkyselyyn saatiin eniten vastauksia Ylivieskan seutukunnasta (47 % vastauksista, taulukko 3).

Taulukko 2. Vastanneiden määrät seutukunnittain. Palautetut/ lähetetyt.

Seutukunta	kunta	srk	yhdistys
Oulun seutukunta Hailuoto, Haukipudas, Kempele, Kiiminki, Liminka, Lumijoki, Muhos, Oulu, Oulunsalo, Tyrnävä	7	5	15 / 57
Raahen seutukunta Pyhäjoki, Raabe, Ruukki, Siikajoki, Vihanti	3	3	7 / 38
Ylivieskan seutukunta Alavieska, Kalajoki, Merijärvi, Oulainen, Sievi, Ylivieska	2	4	8 / 52
yhteensä	12 / 22	12 / 22	30 / 147

Taulukko 3. Maaseutuyrittäjien vastausmäärät seutukunnittain. Palautetut/lähetetyt.

Oulun seutukunta	määrä	Raahen seutukunta	määrä
Tyrnävä	16	Ruukki	26
Liminka	11	Vihanti	22
Lumijoki	9	Pyhäjoki	15
Hailuoto	9	Siikajoki	6
Muhos	6	Raabe	3
Oulu	5	yhteensä	72 / 432
Haukipudas	3		
Kiiminki	1		
Kempele	0		
Oulunsalo	0		
yhteensä	60 / 600		

Siikalatvan seutukunta	määrä	Ylivieskan seutukunta	määrä
Rantsila	13	Kalajoki	26
yhteensä	13 / 72	Alavieska	26
		Sievi	24
		Oulainen	21
		Ylivieska	21
		Merijärvi	9
		yhteensä	127 / 696

7.3 Ympäristötöiden merkitys alueelle

Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelmassa asumisviihtyvyyttä pidetään tärkeänä. Myös Ouluseudun maaseutus suunnitelmassa on yhtenä painopistealueena maaseutumaiseman ja ympäristön hoito, millä pyritään alueen imagon ja asumisviihtyvyyden parantamiseen.

Kyselyn tulokset

Taulukossa 4 (s. 24) näkyvät kyselyyn vastanneiden mielipiteet ympäristötöiden tärkeydestä virkistyskäytön ja viihtyvyyden kannalta sekä kunnan tai kylän imagon kannalta. Prosentit ovat prosenttiosuuksia kysymykseen vastanneista. Yhdistyksiltä kysyttiin lisäksi, onko kylällä tai kunnassa heidän mielestään tarvetta ympäristötöiden tekijöille. Vastaa- jista 25 (81 %) oli sitä mieltä, että tarvetta on.

Taulukko 4. Ympäristötöiden merkitys. "Hyvin tärkeä" tai "tärkeä" vastanneiden prosenttiosuus kysymykseen vastanneista.

Vastaaja	Luonnon virkistyskäytön ja viihtyvyyden kannalta	Kunnan/kylän imagon kannalta
Yrittäjät	95 %	93 %
Yhdistykset	100 %	100 %
Kunnat ja srk:t	96 %	100 %

Kommentit

Haastateltujen mielestä ympäristöillä on tärkeä merkitys alueen vetovoimaisuuteen, asumisviihtyvyyteen ja imagoon. Hoidettu ympäristö on tärkeä kilpailutekijä erityisesti paikkakunnalle muuttajille ja matkailulle. Vesistöjen näkyminen ja niiden tila vaikuttavat myös alueen vetovoimaisuuteen ja asumisviihtyvyyteen. Esimerkiksi tienvarsien rai-vaukset ja vanhojen rakennusten kunnostus vaikuttavat positiivisesti paikkakunnan ima-goon.

7.4 Ympäristötöiden tekijät, teettäjät ja töiden volyymi

Kyselyn tulokset

Maaseutuyrittäjistä 54 % on tehnyt jotakin ympäristötyötä. Useimmiten vastaaja on tehnyt yhdestä neljään kyselyssä mainittua ympäristötyötä. Kymmentä tai useampaa ympäristötyötä on tehnyt neljä vastaajista. Maaseutuyrittäjistä 43 % pitää ympäristöitä hyvin tärkeänä tai tärkeänä omien ansiomahdollisuuksien kannalta (taulukko 6). Vastanneista yhdistyksistä 77 % on tehnyt jotakin ympäristötöitä. Töitä tehneistä yhdis-tyksistä 79 % on tehnyt töitä vapaaehtoistyönä, 29 % on tehnyt töitä urakkapalkalla, joka ohjattiin yhdistykselle ja samoin 29 % on tehnyt työt palkattujen työntekijöiden toimesta. Yhdistyksistä 65 % pitää töitä hyvin tärkeinä tai tärkeinä yhdistyksen ansio-mahdollisuuksien kannalta (taulukko 5).

Taulukko 5. Ympäristötöiden merkitys maaseutuyrittäjien ja yhdistysten ansiomahdolli-suuksien kannalta. Vastanneiden määrät.

Merkitys	Yrittäjät	Yhdistykset	Yhteensä
hyvin tärkeä	23	8	31
tärkeä	94	12	106
vähemmän tärkeä	105	5	110
ei lainkaan tärkeä	29	4	33
Yhteensä	251	29	280

Yleisimpiä muille tahoille tehtyjä töitä kyselyissä ovat puiden kaato/hakkuu- ja harven-nustyöt, teiden auraus, peltojen viljely, tienpientareiden niitto, vesakon raivaus, bio-energiaan liittyvät työt sekä maiseman ja luonnonhoitoon liittyvä niitto. Yleisimmin ky-seisiä töitä on tehty yksityisille henkilöille. Maaseutuyrittäjät ovat tehneet töitä usein toisille maaseutuyrittäjille. Myös kunnat ovat tärkeä työnantaja. Muut työnantajat nä-kyvät taulukossa 6 (s. 25). Muita mainittuja ympäristötöiden rahoittajatahoja ovat olleet Työhallinto, Tiepiiri ja kyläyhdistykset.

Kyselyyn vastanneista maaseutuyrittäjistä 25 ja yhdistyksistä kuusi on käyttänyt ulkopuo-lista työvoimaa ympäristöissä. Ulkopuolisilla on teetetty pääasiassa erilaisia raivaus-töitä sekä puiden kaato- ja hakkuu- ja harvennustöitä ja jonkin verran rantojen hoitoon liittyviä töitä.

Kyselyn perusteella kunnat ja seurakunnat rahoittavat ympäristönhoitoon liittyvät työn-sä pääasiassa omasta budjetista. Kunnat käyttävät jonkin verran myös työllisyysvaroja ja muita projektivaroja. Yksi seurakunta rahoittaa kaikki ympäristönhoitoon liittyvät työnsä työllisyysvaroilla. Kunnat käyttävät ympäristötöihin omaa työtä 10 000 – 200 000

euron arvosta vuosittain. Ostopalveluja käytetään 10 000 – 100 000 euron arvosta vuosittain. Yksi kunta käyttää 30 000 – 300 000 euroa vuodessa ympäristötöihin keskiarvon ollessa 106 600 €. Kolme kuntaa jätti vastaamatta kysymykseen. Kuntien ja seurakuntien ulkopuolisilla teettämiä ympäristötöitä ovat yleisimmin puiden kaato- sekä hakkuu- ja harvennustyöt.

Taulukko 6. Tahot, joille maaseutuyrittäjät ja yhdistykset ovat tehneet ympäristötöitä, töitä tehneiden määrä ja prosenttiosuudet kysymykseen vastanneista. Vastanneita yrittäjiä oli 142 ja yhdistyksiä 22.

Taho, jolle töitä tehty	Työntekijätaho		Yhteensä	
	Yrittäjät	Yhdistykset	Määrä	%
Yksityiset henkilöt	98	12	110	67
Maanviljelijä	65	2	67	41
Kunta	47	10	57	35
Metsäalan organisaatiot	19	1	20	12
Seurakunta	9	4	13	8
Ympäristökeskus	9	2	11	7
Tiehoitokunta	10	0	10	7
Yhdistykset ja yhteisöt	3	4	7	4
Tiepiiri	3	2	5	3
Voimayhtiö	4	0	4	2
Muut yritykset	2	0	2	1
Luonnonsuojelupiiri	0	1	1	0,6

7.5 Kiinnostus ympäristötöistä

Kyselyn tulokset

Taulukko 7. Kyselyssä selvitettyt ympäristötyöt. Ympäristötöiden tekemisestä kiinnostuneiden maaseutuyrittäjien ja yhdistysten määrä. Vastanneita maaseutuyrittäjiä oli 272 ja yhdistyksiä 31.

Työ	Yrittäjät	Yhdistykset
Puiden kaato/ hakkuu- ja harvennustyöt	31	3
Vesakon raivaus	25	6
Teiden aeraus	25	3
Levähdysalueiden hoito	24	8
Tienpientareiden niitto	29	4
Maiseman tai luonnonhoitoon liittyvä niitto	35	9
Peltojen viljely	38	1
Rakennustyöt perinteisin menetelmin	25	8
Rantojen hoito	19	11
Vesistöjen kunnostus	11	7
Puutarhajätteiden käsittely	8	7
Haja-asutuksen jätevesikartoitukset	12	2
Haja-asutuksen jätevesijärjestelmien rakentaminen ja hoito	9	1
Latujen kunnossapito	14	5
Moottorikelkkareittien ylläpito	11	4
Retkeilyreittien hoito	24	9
Luonnonsuojelualueiden hoito	22	6
Voimalinjoiden hoito	25	4
Turvesoiden ennallistaminen	8	3
Ruokohelpin viljelyyn liittyvät työt	49	4
Puuenergiaan liittyvät työt	38	4
Ympäristönhoitoon liittyvien töiden suunnittelu	12	10

Kyselyyn vastanneista maaseutuyrittäjistä 103 (38 %) ja yhdistyksistä 23 (74 %) on kiinnostunut tekemään jotakin ympäristötyötä. Yleisimmin ollaan kiinnostuneita yhdestä neljään kyselyssä mainituista ympäristötöistä. Kymmenestä tai useammasta työstä on kiinnostunut 14 maaseutuyrittäjää ja neljä yhdistystä. Eri ympäristötöistä kiinnostuneiden maaseutuyrittäjien ja yhdistysten määrät näkyvät taulukossa 7 (s. 25). Yhdistyksistä 21 (68 %) on kiinnostunut ympäristötöiden eteenpäin viemisestä hankkeiden avulla. Ympäristötöiden tekemisestä kiinnostuneista maaseutuyrittäjistä 28 (27 %) on varmasti kiinnostunut yrittäjien välisestä yhteistyöstä. Yhteistyöstä mahdollisesti kiinnostuneita yrittäjiä on 44 (43 %).

Maaseutuyrittäjistä 98 (36 %) ja yhdistyksistä 19 (61 %) on kiinnostunut käyttämään ulkopuolista työvoimaa ympäristötöissä. Näistä kiinnostuneista suurin osa eli 65 (66 %) maaseutuyrittäjää ja 16 (84 %) yhdistystä ovat kiinnostuneita ympäristötöiden teettämisestä tukijärjestelmien avulla, loput ilman tukijärjestelmiäkin. Kunnilta ja seurakunnilta kysyttiin vain kiinnostusta käyttää ulkopuolista työvoimaa ympäristötöissä, tukijärjestelmistä ei mainittu mitään. Kunnista 10 ja seurakunnista kolme on kiinnostunut ulkopuolisen työvoiman käytöstä ympäristötöissä. Eniten tarvetta oli erilaisten raivaus- ja metsätöiden tekijöille. Tarvetta oli myös rantojen ja vesistöjen hoitoon.

Erityisesti Oulun seutukunnassa kunnat ovat kiinnostuneita ympäristötöiden teettämisestä. Maaseutuyrittäjissä kiinnostuneita ympäristötöiden tekijöitä ja teettäjiä on eniten Ylivieskan seutukunnassa (taulukko 8). Jatkohankkeesta kiinnostuneita kuntia on seitsemän (54 %), seurakuntia kolme (25 %), yhdistyksiä 21 (68 %) ja maaseutuyrittäjiä 154 (57 %) (kyllä ja ehkä -vastanneet).

Taulukko 8. Ympäristötöiden kysyntä ja tarjonta seutukunnittain. Kiinnostuneet/ kaikki vastanneet.

Seutukunta	Kiinnostus teettää				Kiinnostus tehdä	
	kunta	srk	yhdistys	yrittäjä	yhdistys	yrittäjä
Oulu	7	1	8	27	11	28
Raahe	1	2	4	29	4	25
Ylivieska	1	0	7	35	8	42
yhteensä	9 / 12	3 / 12	19 / 30	91 / 259	23 / 30	95 / 259

7.6 Ympäristötyöt

7.6.1 Metsien hoito

Puiden kaato/hakkuu- ja harvennustyöt

Pääosin metsien hoidosta vastaavat metsänomistajat itse. Yksityisten metsissä metsänomistajien tukena toimivat Metsäkeskus ja metsänhoitoyhdistykset (ALMA-alueella 8 kpl). Metsäkeskuksen työntekijät suunnittelevat sekä ottavat kantaa alueiden maiseman- ja ympäristöhoitoon. Metsäkeskuksissa on tehty myös metsälain mukaisten arvokkaiden luontokohteiden kartoitusta. Metsänhoitoyhdistykset suunnittelevat ja toteuttavat käytännössä erilaisia metsätöitä. Valtion metsien hoidosta vastaavat Metsähallituksen palkkaamat metsurit. Valtion metsiä on ALMA-alueella vähän. Uudet ympäristöhoitosuositukset vaikuttavat valtion talousmetsissä tehtävään ennallistamiseen lisäävästi. Tulevaisuudessa Metsähallitus tulee käyttämään metsäpalveluyrityksiä töissä, joita ei tehdä koneellisesti.

Moilasen (2004) opinnäytetyönään tekemän kyselyn mukaan osa metsänhoitoyhdistyksistä käyttää pelkästään metsuriyrittäjien palveluita metsätöissään, osalla metsän-

hoitoyhdistyksistä on palkattuja metsureita. Lähes kaikki metsänhoitoyhdistykset olivat kiinnostuneita lisäämään metsuriyrittäjien palveluiden käyttöä tulevaisuudessa. Tämä tapahtuisi esimerkiksi korvaamalla palkatut metsurit yrittäjillä. Kyselyyn vastanneista kunnista tasan puolet oli yrittäjien käytön lisäämisen kannalla, joten niiltäkin osin yrittäjien työsarka on lisääntymässä. Moilasan opinnäytetyön mukaan metsurien tulisi pyrkiä monialayrittäjyyteen, mikä poistaisi talven aiheuttamia työn kausiluonteisuuden haittoja. Kesäмокеille tehtävä kiinteistöhuolto voisi esimerkiksi tuoda helpotusta talviaikaiseen työttömyyteen. Myös osuuskuntatoiminnalla yrittäjiä saataisiin työskentelyä helpottavaan yhteistyöhön.

Kyselyn tulokset

Kyselyn perusteella kuntien ja seurakuntien alueella yksittäisten puiden kaadoista sekä hakkuu- ja harvennustyöstä vastaa yleensä metsänhoitoyhdistys tai urakoitsija. Osassa kunnista ja seurakunnista metsänhoitoon liittyvät työt tehdään osittain itse. Kyselyyn vastanneista seurakunnista yksi ja kunnista kolme mainitsivat hakkuu- ja harvennustyöt töiksi, joita ovat kiinnostuneita teettämään tulevaisuudessa.

Kyselyn perusteella puiden kaato- sekä hakkuu- ja harvennustyöt ovat kolmanneksi yleisin yhdistysten (26 % yhdistyksistä) ja toiseksi yleisin maaseutuyrittäjien (24 % yrittäjästä muille tahoille tekemä ympäristötyö). Puiden kaato- sekä hakkuu- ja harvennustyöt ovat toiseksi yleisin työ, jossa maaseutuyrittäjät ovat käyttäneet ulkopuolista työvoimaa (28 % työvoimaa käyttäneistä) ja joiden tekijöille heillä on tarvetta (17 % työvoimaa tarvitsevista).

Kommentit

Haastattelujen mukaan maisemaan vaikuttavaa metsänhoidon tarvetta on runsaasti ja sitä olisi edelleen edistettävä eri tavoin.

Vesakon raivaus

Kyselyn tulokset

Kunnissa ja seurakunnissa vesakon raivauksesta vastaa yleensä metsänhoitoyhdistys tai urakoitsija tai raivaus tehdään omana työnä. Yhdistyskyselyn perusteella vesakon raivaus on yhdistysten yleisimmin tekemä ympäristötyö (52 % yhdistyksistä). Yhdistyksistä viisi on kiinnostunut teettämään raivaustöitä ja kymmenen yhdistystä vastasi, että kylällä tai kunnassa on tarvetta raivaustöille. Maaseutuyrittäjistä vesakon raivausta on tehnyt 14 prosenttia. Maaseutuyrittäjät ovat käyttäneet ulkopuolista työvoimaa yleisimmin vesakon raivauksessa (40 % työvoimaa käyttäneistä) ja he tarvitsevat myös tulevaisuudessa työntekijöitä yleisimmin vesakon raivaukseen (29 % työvoimaa tarvitsevista).

Kommentit

Haastateltavien mukaan maiseman avoimena pitämisessä on työtä jatkuvasti ja ala on kasvava. Maanomistajille raivaustyöstä tulisi olla muutakin kuin maisemallista hyötyä, jotta se olisi taloudellisesti kannattavaa.

7.6.2 Tieympäristön hoito

Pohjois-Pohjanmaalla yleisten teiden liikennekelpoisuudesta ja kehittämisestä vastaa Tiehallinnon Oulun tiepiiri. Kunnat ja yksityiset vastaavat omista tieympäristöistään. Tiehallinto kilpailuttaa teiden kesä- ja talvihoidon urakat, jotka voivat olla kolmen tai seitsemän vuoden pituisia. Urakan puitteissa tehdään perusviherhoito, joka sisältää tienpientareiden niiton, vesakon raivauksen sekä erityisviheralueiden hoidon esim. meluvallit, levähdys- ja P-alueet. Talvihoito sisältää mm. teiden aurauksen, liukkauden eston ja liikennemerkkien puhdistuksen. Urakoitsija hoitaa alueet valtakunnallisten tuotekorttien mukaisesti. Tiealueen hoitotaso riippuu tieluokasta. Tiehallinnon tiemestari valvoo

urakoitsijoiden työt. Tiehallinnon urakoitsijoilla on omat aliurakoitsijat, jotka hoitavat osan tienhoidosta.

Pientiestöllä toimii useita tienpitäjiä: tiepiiri, kunnat ja yksityistiekunnat. Tienpito on hajanaista erityisesti yksityistieverkolla. Yksittäisten tiekuntien vastuulla on usein vain muutamien kilometrin pituinen tieosuus. Raahessa on perustettu MATTI-hankkeen toimesta koko kaupungin alueen kattava tietoisuuskeskus, joka on valtakunnallisesti ainutlaatuinen tiekuntien yhteistyömuoto. Raahessa laitettiin vireille myös tiekuntien yhdistämisiä ja laadittiin tieosuuskunnan mallisäännöt (MATTI -hankeraportti).

Metsähallitus ostaa tällä hetkellä metsäteiden aurauksen ulkopuolelta. Työntekijät ovat pieniä paikallisia yrittäjiä. Yksityismetsien alueilla tiekunnat pitävät itse huolta teiden varsista.

Kyselyn tulokset

Teiden auraus on maaseutuyrittäjien (26 %) yleisimmin muille tahoille tekemä kyselyssä kysytty työ. Yhdistyksistä viisi (16 %) ja maaseutuyrittäjistä 53 (19 %) on tehnyt tienpienitäreiden niittotöitä. Neljässä yhdistyksessä ollaan kiinnostuneita käyttämään ulkopuolista työvoimaa tienvarsien siistimisessä.

Kommentit

Yhtenä ideana tuli, että esim. yhdistykset voisivat ottaa jonkin alueen ns. kummitieksi, jota hoitavat. Raivaustyöt tehneellä yhdistyksellä on mahdollisuus saada kyltti tienvarteen tiedottamaan, että tiealue on heidän hoidossaan. Nykyisin tällaisia järjestelyjä on jo jonkin verran. Tienvarsien raivauksissa haasteina ovat maanomistajien suuri määrä sekä maanomistajan ja Tiehallinnon alueiden väliin jäävä hoitamaton vyöhyke.

Luonnon monimuotoisuuden kannalta monet tienvarret ovat tärkeitä niittykasvien kasvupaikkoina. Niittykasvien hoitotyön kannalta on oleellista, että niittoajankohdat määritellään oikein: leviämistä toivottaville lajeille siemennyksen jälkeen ja rehevöityneille alueille aiemmin kesällä. Niittoajankohtia voisi paremmin valita kukintojen mukaan, jos niittotyö olisi jaettu useammille alueellisille ja asiaan perehdytetyille urakoitsijoille. Tämä vaatii kuitenkin myös yrittäjältä valmiuksia esim. puomillisen niittokaluston hankintaan, jos luiskan muoto on sellainen, ettei tavallinen maatalousniittokone siihen sovellu. Pidemmässä sopimusjaksoissa tämä lienee kuitenkin mahdollista.

7.6.3 Maatalousalueiden ympäristöhoito

Tässä luvussa on keskitytty lähinnä maisemanhoitoon, luonnon monimuotoisuuden hoitoon ja vesien suojavyöhykkeiden hoitoon. Pohjois-Pohjanmaan maaseututilastojen mukaan Pohjois-Pohjanmaan ALMA-alueella on 3223 maatilaa. Eniten tiloja on Kalajoella (346 kpl) ja toiseksi eniten Ruukissa (262 kpl). Vähiten maatiloja on Oulunsalossa (43 kpl), Kiimingissä (47 kpl) ja Hailuodossa (49 kpl). ALMA-alueen tiloista 57 prosenttia on kasvinviljelytiloja ja 43 prosenttia kotieläintiloja. ProAgria Oulun Maaseutukeskus on toiminut maataloille päin keskeisenä ympäristötiedon välittäjänä jo ennen EU-tukikautta esimerkiksi tiloille laadittujen ympäristöhoito-ohjelmien ja kampanjoinnin avulla. Maiseman- ja luonnonhoidon neuvonta ja siihen liittyvä hanketoiminta on tullut 10 vuoden aikana vakiintuneeksi toimialaksi. Suurinta osaa maataloista ovat koskeneet maaseutukeskuksen järjestämät koulutukset EU:n ympäristötukiin liittyen. TE-keskuksen keskeinen ympäristöön liittyvä tehtävä on ollut ympäristötukien myöntäminen ja valvonta. Eri-tyisympäristötuet vaativat lausunnon myös ympäristökeskukselta. Ympäristökeskus on ollut keskeinen vaikuttaja niin maaseutuun liittyvissä työllisyys Hankkeissa, vesiensuojelussa kuin perinnemaisemiin ja luontoarvoihin liittyvissä selvityksissä.

Maatalouden perusympäristötuki ja siihen liittyvät lisätoimenpiteet ovat koskeneet lähes kaikkia aktiivituloja. EU-kaudella monet ympäristöasiat ovat saaneetkin tämän ansiosta vahvan painoarvon ja johtaneet myös käytännön toimiin tiloilla. Tukipolitiikka on myös vahvistanut ympäristöasioihin liittyvän koulutuksen, neuvonnan ja tietomateriaalin kiinnostavuutta tavalliselle viljelijälle. Perusympäristötuen lisäksi viljelijä on voinut anoa myös erityisympäristötukia 13 eri aiheeseen. Hakemusten suuri määrä Pohjois-Pohjanmaalla on osoittanut viljelijöiden taholta tullutta aktiivisuutta.

Taulukko 9. Pohjois-Pohjanmaalla tehtyjen maiseman- luonnonhoitoon vaikuttaneiden maatalouden ympäristötuen erityistukisopimusten ja maksettujen tukien määrä vuonna 2004. Vuoden 2005 alussa voimassa olleiden sopimusten sopimusalat.

	Määrä	Tukien määrä	Hehtaarit
perinnebiotoopin hoito	172 kpl	653 066 €	2184 ha
maiseman kehittäminen ja hoito	147 kpl	146 807 €	378 ha
luonnon monimuotoisuuden edistäminen	63 kpl	95 753 €	260 ha
suojavyöhykkeen perustaminen ja hoito	273 kpl	410 855 €	813 ha

Vuonna 2004 Pohjois-Pohjanmaalla maksettiin maatalouden ympäristötuen erityistukia noin 5 miljoonaa euroa mikä on 13,4 % koko Suomen erityistukirahoista (37,4 milj. €). Pohjois-Pohjanmaan erityistukien hyödyntämisaktiivisuus on siis ollut Suomen keskiarvoa suurempi, kun Pohjois-Pohjanmaan tilojen määrä on 8 % koko Suomen tiloista. Merkittävin sopimustyyppi maiseman ja luonnon monimuotoisuuteen liittyvissä sopimuksissa ovat Pohjois-Pohjanmaalla perinnebiotooppien hoitoon liittyvät sopimukset. Pintalallisesti perinnebiotooppialueita Pohjois-Pohjanmaalla on eniten Oulunsalossa, Lumijoella, Limingassa, Siikajoella ja Hailuodossa, missä ne ovat pääsääntöisesti merenrantalaitumia. Perinnebiotooppien hoitoon toivotaan myös muunlaisia alueita, kuten pienialaisia vanhoja laidun- tai niittoalueita, jotka eivät yleensä ole olleet varsinaisessa peltoviljelyssä (Helkimo, palaveri 10.1.2005).

Kyselyn tulokset

Vastanneista maaseutuyrittäjistä 47 (17 %) on tehnyt maatalouden ympäristötuen erityistukisopimuksen suojavyöhykkeen (22 kpl), perinnebiotoopin (19 kpl) tai maiseman (13 kpl) hoitoon tai luonnon monimuotoisuuden edistämiseen (9 kpl) liittyen. Maaseutuyrittäjistä 45 (17 %) on kiinnostunut saamaan lisätietoja erityistuesta. Esiselvityksen viljelijäkyselyyn oli valittu tiettyjä ympäristönhoidon työmahdollisuuksiin liittyviä aiheita.

Maaseutuyrittäjäkyselyyn vastanneista 167 tilalla (61 %) on laiduneläimiä. Viisi prosenttia laiduneläintiloista käyttää laiduneläimiään maisemanhoidossa muiden omistamilla alueilla. Laiduneläintiloista 19 prosenttia ja kolme yhdistystä on kiinnostunut käyttämään laiduneläimiään maisemanhoidossa muiden omistamilla alueilla. Tämä on keskeinen myönteinen tieto, koska monien raivauksin suoritettujen alueiden jälkikunnossapito vaatii laiduntamista pysyäkseen kunnossa ja vaikuttaa positiivisesti luonnon monimuotoisuuden edistämiseen.

Maaseutuyrittäjien muille tahoille tekemistä urakointitöistä peltojen viljely on toiseksi yleisin (23 % vastanneista). Yhdistyksistä 10 (32 %) ja maaseutuyrittäjistä 33 (12 %) on tehnyt maiseman tai luonnonhoitoon liittyvää niittoa jollekin muulle taholle. Viljelysaluiden ympäristönhoidon liittyvien töiden kuten pientareiden- ja perinnebiotooppien hoidon teettämisestä on kiinnostunut 17 (6 %) maaseutuyrittäjää.

Vastanneista 12 seurakunnasta kolmella on hallinnassaan viljeltyjä peltoa, 13 kunnasta 11:llä. Peltojen viljelystä huolehtii useimmiten maanviljelijä, jolle pellot on vuokrattu. Kuntien alueella maiseman tai luonnonhoitoon liittyvästä niitosta vastaa yhtä usein joko kunta tai yrittäjä, tai siitä huolehtivat kunta ja yrittäjä yhdessä.

7.6.4 Maaseudun rakennetun ympäristön hoito

Rakennettua kulttuuriympäristöä ovat rakennukset ja rakennetut alueet. Monet maaseudun rakennusperinnön kannalta arvokkaat kohteet autioituvat ja ränsistyvät, jolloin ne myös heikentävät maaseutumaiseman arvoa asumisviihtyvyyden ja vetovoimaisuuden kannalta. Tässä esiselvityksessä kulttuuriympäristönhoitoon liittyvät työt rajattiin perinteisin menetelmin tehtäviin rakennustöihin, joilla tässä yhteydessä tarkoitetaan maiseman kannalta merkittävien rakennelmien ja rakennusten kuten kiviaitojen, aitojen, porttien, latojen, aittojen yms. kunnossapitoa. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskuksen yhtenä tehtävänä on edistää kulttuuriympäristön ja rakennusperinnön vaalimista rakennusten kunnostustöiden valvonnalla ja kulttuuriympäristöohjelmien toteutuksella. Muita asiaa edistäviä tahoja ovat Museovirasto, kunnat, aluearkkitehtitoiminta, Pohjois-Pohjanmaan liitto, maaseutukeskus ja oppilaitokset.

Kyselyn tulokset

Rakennustöitä perinteisin menetelmin muille tahoille on tehnyt viisi (16 %) yhdistystä ja 18 (7 %) maaseutuyrittäjää.

Kommentit

Luontevin keino rakennusten säilyttämiseksi on niiden hyötykäyttö ja asuttuna pitäminen. Korjausrakentaminen ja rakennetun ympäristön hoito sopii hyvin maaseudun palvelusopimuksen piiriin. Sopimustoiminnan avulla voisi olla mahdollista huolehtia myös rakennuksista, joilla sellaisenaan on maisemallista tai historiallista arvoa, ja jotka ovat olennaisia kylä- tai maisemakuvan säilymisen kannalta. Myös kyläyhdistysten sekä maaseudun kehittämishankkeilla on suuri merkitys vanhojen rakennusten ja rakennelmien kunnossapidossa. Rakennusten omistajilla on tällä hetkellä kiinnostusta kunnostaa rakennuksia.

7.6.5 Rantojen ja vesistöjen hoito

Vesistöjen kunnostuksia on tehty eri tahojen esim. yhdistysten toimesta hankkeiden avulla. Maanviljelysalueilla rantoja ja vesistöjä hoidetaan mm. rantalaidunnuksen ja suojavyöhykkeiden hoidon avulla. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus huolehtii mm. vesistöjen säännöstely- ja tulvasuojeluhankkeista, vesihuollon kehittämisestä sekä vesistöjen kunnostuksesta ja vesistöjen kalataloudellisesta kunnostuksesta. Ympäristökeskus tekee osan töistä itse, osa ostetaan ulkopuolelta. Paikallisia asukkaita käytetään vesistöjen kunnostustöissä kuten vesikasvien niitossa ja roskakalan pyynnissä. Myös maastotutkimukset ja raivaukset tilataan paikan päältä. Työvälineistö ja niiden käyttö tulee kokonaan ulkopuolisilta. Suunnittelusta kaksi kolmasosaa tilataan konsulteilta ja yhteistoimintatahoilta.

Kyselyn tulokset

Kuntien ja seurakuntien alueilla on kyselyn mukaan kunnostuksen ja hoidon tarpeessa olevia vesistöjä ja niiden ranta-alueita. Jokaisessa kunnassa, josta vastaus tuli, on joko rantoja tai vesistöjä, jotka ovat hoidon tarpeessa. Niissä kunnissa ja seurakunnissa, joissa hoidetaan rantoja, ne hoidetaan kyselyn perusteella pääosin omana työnä. Vesistöjen kunnostushankkeissa on yleensä mukana useita tahoja. Pohjois-Pohjanmaalla on monia hyviä esimerkkejä järvien kunnostuksista. Rantojen hoitoa on tehnyt kahdeksan yhdistystä 12 maaseutuyrittäjää ja vesistöjen kunnostusta kolme yhdistystä ja neljä maaseutuyrittäjää.

Neljä yhdistystä ja yhdeksän maaseutuyrittäjää on kiinnostunut ulkopuolisen työvoiman käytöstä vesistöjen kunnostuksessa tai rantojen hoidossa. Seitsemässä yhdistyksessä ollaan sitä mieltä että kylällä tai kunnassa on tarvetta rantojen hoitotöiden tekijöille, kahdessa kaivataan vesistön kunnostamista.

Kommentit

Haastattelujen perusteella vesistöjen kunnostus- ja rantojen hoitotöitä on paljon. Yhtenä kehittämisehdotuksena haastatteluissa tuli rantatalkkarin tehtävien kehittäminen merenrannikkovyöhykkeen jako- ja osakaskuntien vanhoihin kalastajakyliin. Kylät ovat nykyisin huonossa kunnossa ja tontteja vuokrattu kesämökeille. Tonttien vuokrahinnat voisivat olla järkeviä, jotta vuokratuloilla voisi kattaa alueiden kunnossapitoa. Myös jakokunnat voisivat olla kiinnostuneita kunnostustöistä. Koulutus ja opastus yhteisalueiden arvosta ja kunnostamisesta olisi paikallaan.

7.6.6 Jätehuolto ja jätevesihuolto

Asetus talousjätevesien käsittelystä haja-asutusalueella tuli voimaan 1.1.2004. Asetuksessa määrätään, kuinka puhtaaksi jätevedet on käsiteltävä ennen kuin ne päästetään ympäristöön. Kyseessä ovat noin miljoonan asukkaan ja noin puolen miljoonan kesämökin jätevedet koko Suomessa. Asetuksen vaatimukset on täytettävä heti uusissa kiinteistöissä. Jos kiinteistö on rakennettu ennen 1.1.2004, siirtymäaika on 10 vuotta. Joissakin erityistapauksissa siirtymäaika voi olla 14 vuotta. Ylikunnallisista jätevesien siirtoviemärinneistä vastaa ympäristökeskus (www.ymparisto.fi).

Kyselyn tulokset

Kyselyn mukaan osa kunnista tekee haja-asutusalueen jätevesikartoituksia omana työnä, yhtä moni teettää ne yrittäjillä. Kunnissa ja seurakunnissa haja-asutusalueen jätevesijärjestelmien rakentaminen ja hoito toteutetaan yleisesti yrittäjien toimesta. Kunnissa ja seurakunnissa puutarhajätteiden käsittely hoidetaan pääosin omana työnä, mutta myös yrittäjiä käytetään jonkin verran.

Yksi kyläyhdistys on tehnyt haja-asutuksen jätevesikartoituksia. Haja-asutuksen jätevesijärjestelmien rakentamista ja hoitoa on tehnyt 11 maaseutuyrittäjää. Yhdistyksistä kolme ja maaseutuyrittäjistä kuusi on tehnyt puutarhajätteiden käsittelyyn liittyviä töitä. Kyselyn ajankohtana yleinen tietoisuus asian laajuudesta tulevina vuosina ei ehkä vielä ollut kaikkien yrittäjien tiedossa. Järjestelmien suunnittelu ja rakentaminenkin vaativat myös erityistä ammattitaitoa.

Kommentit

Haastattelujen perusteella jätevesijärjestelmien suunnittelussa sekä rakentamisessa nähdään työmahdollisuuksia. Haastattelujen perusteella myös biojätteiden käsittely tarjoaa mahdollisuuden uudenmuotoiselle yritystoiminnalle lähinnä kotieläintilojen yhteydessä.

7.6.7 Virkistys- ja luonnonsuojelualueiden hoito

Reitistöjen hoito

Metsähallitus tekee valtion omistamilla mailla palveluvarustukseen liittyviä töitä, joissa nykyisin hyödynnetään myös paikallisten asukkaiden työpanosta huoltotöissä kuten polttopuu- ja jätehuollossa. Lisäksi Metsähallitukseen on palkattuna kymmenisen huoltomiestä, joiden työtehtävät ovat laajoja vaihdellen suunnittelusta huoltotöihin. Ympäristökeskus tekee kehittämistyötä esim. matkailupalveluvarustukseen kuten reitistöihin, kalastuspaikkoihin ja tauko- ja nuotiopaikkoihin liittyen. Myös kunnat, yhdistykset ja erilaiset hankkeet ym. tahot ovat huolehtineet omalta osaltaan reitistöjen hoidosta.

Kyselyn tulokset

Kyselyn perusteella kuntien alueilla latujen kunnossapito tehdään lähes yhtä usein kunnan omana työnä kuin yrittäjän tai muun yhteisön toimesta. Kunnille ja seurakunnille tehdyn kyselyn perusteella viiden kunnan ja yhden seurakunnan alueella on moottori-

kelkkareittejä. Reittien kunnossapidon hoitavat yleisesti moottorikelkkayhdistykset. Kunnat hoitavat yleensä omana työnään retkeilyreittien ja niiden rakenteiden kunnossapidon. Yhdistyksistä kahdeksan (26 %) ja maaseutuyrittäjistä 11 (4 %) on tehnyt latujen kunnossapitotöitä. Retkeilyreittien hoitoa on tehnyt kuusi (19 %) kyläyhdistystä ja yksi maaseutuyrittäjä.

Kommentit

Reitistöjen hoidossa hankaluutena pidetään mm. huoltohenkilöstön puutetta, johon ratkaisuna nähdään kolmannen sektorin, osuuskuntien ja välittäjäorganisaatioiden toiminnan mahdollisuudet.

Luonnonsuojelualueiden hoito

Metsähallitus vastaa valtion omistamien luonnonsuojelualueiden hoidoista ja ennallistamistöistä. Pohjois-Pohjanmaan ALMA-alueella Metsähallituksella on joitakin soidensojelualueita. Metsähallituksen luonnonsuojelupuoli käyttää metsätalouspuolen metsurityövoimaa ja osittain ulkopuolista työvoimaa ennallistamistöissä suojelualueilla. Työt toimivat pitkälti työllisyysrahoituksen varassa ja omat palkatut huoltomiehet toimivat työnjohtotehtävissä. Ympäristökeskuksen luonnonsuojeluosaston tehtävänä on arvokaiden luontokohteiden ja luonnonsuojelualueiden hoito ja kunnostustoimet ja niistä saatavan tiedon kerääminen yksityisillä ja yhteisöjen mailla. Töissä on hyödynnetty maaseudun asukkaiden, yrittäjien ja joskus myös luonnonsuojeluyhdistysten työpanosta. Suurin rahoitusosuus tulee maatalouden erityistuista koskien lintualueina tunnettujen rantaniittyjen hoitoa. Myös kunnat voivat osallistua luonnonsuojelun alueen hoitoon esimerkiksi palveluvarustukseen liittyvissä tehtävissä.

Kyselyn tulokset

Kyselyyn vastanneista kunnista kuudessa on luonnonsuojelualueita ja niiden hoito toteutetaan nykyisin omana työnä. Seurakunnista kolmella on luonnonsuojelualueita ja ne hoidetaan itse tai yrittäjän tai yhteisön toimesta. Luonnonsuojelualueiden hoitoa on tehnyt kolme (10 %) yhdistystä ja kaksi maaseutuyrittäjää.

Kommentit

Haastattelujen mukaan tällä hetkellä tehdyt ympäristötyöt eivät ole riittäviä edes suojelun kannalta, sillä ilman hoitoa eräät alueet (esim. lintuvedet, perinnemaisemat) umpeutuvat. Luonnonsuojelualueiden hoito tuleekin todennäköisesti tarjoamaan paljon töitä, joiden tilaajina tulevat olemaan Metsähallitus ja ympäristökeskus. Töitä ovat esimerkiksi alueiden aukipitäminen raivaamalla sekä lintuvesien ja merenranta-alueiden hoito. Natura-alueiden hoidon rahoitus samoin kuin maaseudun asukkaiden työpanoksen hyödyntäminen tulee todennäköisesti kasvamaan. Yksi haastateltava ehdotti yhdeksi ympäristötyömuodoksi suojelutilojen perustamista, missä alueet eivät tulisikaan valtion omistukseen. Tilusjärjestelyjen kautta muodostettaisiin isoja tiloja suojelutarkoituksiin ja maanomistaja saisi elantonsa ympäristötuista ja käytönrajoitussopimuksista. Maatalouden tulevalle kaudelle suunnitelluissa toimintalinjaehdotuksissa on mukana useammassa kohdin Natura-alueiden hoito ja luontoarvojen huomioiminen. Yhdeksi tähänkin aihepiiriin liittyväksi toimintatavaksi on ehdotuksissa mainittu LEADER-toimintatapa.

7.6.8 Energiantuotantoalueiden hoito ja bioenergian tuotanto

Voimalinjojen hoito

Voimalinjojen hoidosta vastaavat energiayhtiöt. Energiayhtiöille lähetetyn sähköpostikyselyn mukaan voimalinjojen hoidosta eli puuston ja vesakon raivauksesta linja-alueilta huolehtivat pääosin ulkopuoliset urakoitsijat, jotka ovat yleensä metsäalan

ammattilaisia. Pieniä määriä töistä teetetään maanviljelijöillä sekä yhdistyksillä ja seuroilla. Kiireellisiä töitä voidaan tehdä myös omalla henkilökunnalla. Alueet raivataan kerran kuudessa tai seitsemässä vuodessa. Ainakin osa energiayhtiöistä pitää hoitoalueet sen verran pieninä, että myös pieniä urakoita voidaan tarjota. Osassa ALMA-alueita esim. Kalajokilaaksossa metsäisyysaste on pieni suurista peltomääristä johtuen ja raivaustöitäkin on tällöin vähemmän kuin monilla muilla alueilla. Voimalinjojen raivaustöiden määrä tulee pysymään nykyisellään. Töissä tullaan tarkentamaan kiertoaikoja ja työt ostetaan tulevaisuudessakin ulkopuolisilta urakoitsijoilta. Alalle toivotaan uusia työntekijöitä, joita tällä hetkellä tulee vain vähän.

Turvesoiden jälkikäyttö

Pohjois-Pohjanmaalla merkittäviä turvetuottajia ovat Vapo ja Turveruukki. Turvetuotannosta huolehtivat urakoitsijat aliurakoitsijoinen. Urakoitsijat ovat maaseudun asukkaita mm. maanviljelijöitä, joilla on tuotannossa ja kuljetuksissa tarvittavaa kalustoa. Tällä hetkellä turvetuotannossa on pulaa työntekijöistä ja koneista. Työn ongelmana on kausiluonteisuus. Turvesuon tuotantovaiheessa on erilaisia ympäristötöitä, kuten esimerkiksi ympäristölupaa varten tehtäviä kasvillisuuskartoituksia ja ympäristövaikutusten arviointeja. Ympäristölupa velvoittaa huolehtimaan myös suon jälkikäytön toteuttamisesta. Turvetuotannon päätyttyä alue voidaan ennallistaa suoksi tai sille voidaan valita uusiokäyttömuotoja kuten metsitys, viljelykäyttö tai vesittäminen lintujärveksi. Hyvänä esimerkkinä lintujärven rakentamisesta on Rantsilan Kurunnevalle rakennettu lintujärvi. Metsittäminen on yleisin turvesoiden uusiokäyttömuoto. Tulevaisuudessa myös esim. ruokohelpin energiatuotantoon tähtäävän viljelyn arvioidaan kasvavan. Turpeentuottaja tekee alustavat selvitykset entisille turvetuotantoalueille soveltuvista uusiokäyttövaihtoehdoista. Tuotannosta poistuvat alueet vaativat kokonaisvaltaista suunnittelua ja sopimuksellisuutta.

Viimeisten viiden vuoden aikana tuotannosta poistuvien soiden määrä on alkanut kasvaa. Turvetuotannon päätyttyä alueet palautetaan maanomistajille ja samalla vastuu alueiden tulevasta käytöstä siirtyy maanomistajille. Esim. Metsähallituksella on tuotannosta poistuneita alueita, joiden jälkikäyttöä mietitään. Metsähallituksella ei ole osaamista turvesoiden jälkikäyttöön ja se tullaankin todennäköisesti tekemään yhteistyössä turvetuottajan kanssa ja ulkopuolisten urakoitsijoiden avulla.

Ruokohelpin viljely

Pohjois-Pohjanmaan ALMA-alueella 10 viljelijää teki sopimuksen energiakasvien tuotannosta vuonna 2004. Viljeltävänä kasvina on ruokohelpi ja käyttötarkoituksena sähkö- ja lämpöenergian tuotanto. Tukien piirissä oleva viljelyala on kokonaisuudessaan Suomessa noin 3000-4000 hehtaaria (tämän lisäksi tukien ulkopuolella olevat alat, esim. käytöstä poistuneet turvesuot). Pohjois-Pohjanmaalla sopimuksien piirissä olevaa alaa on n. 800 ha ja on arvioitu, että se voisi olla jopa kymmenkertainen tulevina vuosina. Viljelyn kannattavuuden paranemiseen vaikuttaa EU:n maatalousuudistus, jonka seurauksena peltokasvien tuki ei ole tuotantoon sidottua ja viljelijä voi valita viljeltävän kasvin melko vapaasti (Kujala, muistio 22.10.2004). Maiseman kannalta olisi parempi, jos tukien avulla ohjailtaisiin kasvatusta kaukomaisemassa näkyville ja ehkä muutoin viljelystä pois jääville aloille. Ympäristön kannalta tärkeämpää olisi myös tukea poistuvien turvesoiden käyttöä kuin kilpailla nykyisten viljapeltujen kanssa.

Peltoenergian tuotannolla on myönteisiä ympäristövaikutuksia: Esim. eroosioriski ja ravinnehuuhtoumat pienenevät verrattuna viljanviljelyyn, sillä energiakasvien viljelyssä maan muokkaus- ja lannoitustarve pienenevät. Energiakasvien tuotannon avulla voidaan osittain estää peltojen metsittäminen ja säilyttää maaseudun avoin kulttuurimaisema. Peltojen pitäminen viljelyssä lisää myös biologista monimuotoisuutta tarjoamalla

elinympäristöjä luonnonvaraisille kasveille ja eläimille esim. reunavyöhykkeillä (Kujala, muistio 22.10.2004).

Kyselyn tulokset

Maaseutuyrittäjäkyselyssä ruokohelpin viljelyyn liittyviä töitä muille tahoille on tehnyt viisi (2 %) maaseutuyrittäjää. Ruokohelpin viljely oli yleisimmin mainittu maaseutuyrittäjiä kiinnostava ympäristötyö.

Puuenergiaan liittyvät työt

Useat metsänhoitoyhdistykset toimittavat energiapuuta alueensa lämpölaitoksille. Energiapuun voi kerätä itse tai antaa se metsänhoitoyhdistyksen korjattavaksi. Metsänhoitoyhdistys huolehtii myös energiapuun keräykseen valtion tukien hakemisesta (www.metsakeskus.fi/pp/puuenergia/).

Kyselyn tulokset

Puuenergiaan liittyviä töitä muille tahoille on tehnyt 44 (16 %) maaseutuyrittäjää. Puuenergiaan liittyvät työt olivat toiseksi kiinnostavin ympäristötyö maaseutuyrittäjien keskuudessa.

Kommentit

Haastattelujen mukaan energiapuun korjuussa yhteistyö kannattaa, sillä puuta on oltava paljon ennen kuin sitä haetaan. Yhden haastateltavan mukaan puuenergiaan liittyvät työt moninkertaistuvat, sillä päästökaupan myötä turpeen hinta nousee.

Maisemanhoidollisissa raivauskohteissa, joissa harvennustähteenä tulee ohutläpimitaista ainesta, olisi tärkeää kehittää tukimuotoja niin, että energia-arvon lisäksi myös kohentuneelle maisemalle laskettaisiin arvo. Tähän asti on esimerkiksi paljon erityistuellaa raivattuja kohteita, jossa energiaksi sopivaa ainesta on poltettu ulkona kasoissa. Toisaalla taas maisemallisestikin merkittäviä raivauskohteita on aineksen vähäiseen energia-arvoon perustuen jätetty hoitamatta, koska raivattava aines ei ole täyttänyt tarvittavaa energia-arvoa. Näiden kahden asian arvon yhdistämisessä olisi kehitettävää.

7.6.9 Ympäristönhoidon suunnittelu

Hoidetusta maaseutumaisemasta hyötyvät maanomistajien lisäksi monet intressiryhmät. Esimerkki tästä on maatilamatkailua sivuelinkeinona harjoitettava tila, jolle miellyttävä maisema voi tuoda lisää matkailutuloja tai olla jopa toiminnan perusedellytys. Käytännössä maaseutumaiseman suunnittelu liittyy myös muuhun maankäytön suunnitteluun. Maaseudun ympäristöhoitotöiden suunnittelua on tehty erilaisten tahojen ja hankkeiden toimesta liittyen esim. maiseman- ja luonnonhoidon suunnitteluun, vesistöjen hoitoon, jätehuoltoon, rakentamiseen, jne. Maaseutuympäristön hoitoon liittyen on tehty yleissuunnittelua suojavyöhykkeistä ja viimeisimpänä myös luonnon monimuotoisuudesta. Valtioneuvoston hyväksymässä erityisohjelmassa 2005-2006 on ehdotettu laadittavaksi valtakunnallinen maisemanhoidon tavoite- ja toimenpideohjelma.

Kyselyn tulokset

Kunnissa ja seurakunnissa ympäristöhoitoon liittyvien töiden suunnittelu tehdään yleisimmin omana työnä. Jonkin verran käytetään myös ammattisuunnittelijoita maaseututaajamissa. Kolme seurakuntaa vastasi, ettei suunnittelulle ole erityistä vastuuhenkilöä. Ympäristöhoitoon liittyvää töiden suunnittelua on tehnyt kaksi kyläyhdistystä ja neljä maaseutuyrittäjää.

Kommentit

Ydinkysymyksenä on saada koottua suunnitelmat esim. paikkatiedon avulla. Tulevaisuudessa tarvitaan vahvaa alueellisiin ja paikallisiin lähtökohtiin perustuvaa suunnittelua. Suunnittelussa tulisi ottaa huomioon entistä paremmin paikalliset viljely- ja luonnonolot sekä paikallinen kulttuurihistoria. Myös paikallisilla, viljelijöillä, asukkailla ja muilla toimijoilla tulee olla mahdollisuus vaikuttaa alueen suunnitteluun.

7.7 Koulutus

Tällä hetkellä Pohjois-Pohjanmaan ALMA-alueella voi opiskella ympäristötöihin liittyen bioenergia-alan-, luonto- ja ympäristöalan-, maatalousalan-, viheralan- ja matkailualan perustutkintoja. Tutkinnot ovat kahdesta kolmeen vuoden pituisia. Alueella järjestetään myös paljon kursseista. On järjestetty esimerkiksi ympäristöyrittäjyyskoulutusta, jossa on koulutettu jätevesiselvitysten laatijoita maaseudulle. Tarjolla on ollut myös maaseutuyrittäjille suunnattua lyhytkestoista koulutusta monipuolisesti. ProAgria Oulun Maaseutukeskus on järjestänyt alueen maaseutuyrittäjille suunnattuja kursseja ja koulutuksia mm. ympäristötukeen, maiseman- ja luonnon monimuotoisuuden hoitoon, luonnonmukaiseen viljelyyn, kierrätykseen sekä ympäristönhoito- sekä muuhun yrittäjyyteen liittyen.

Kyselyn tulokset

Kyselyyn vastanneista kunnista viisi (38 %), seurakunnista viisi (42 %), yhdistyksistä 18 (58 %) ja maaseutuyrittäjistä 59 (22 %) on kiinnostunut ympäristötöihin liittyvästä koulutuksesta tai neuvonnasta. Yhdistykset ja yrittäjät ovat kiinnostuneita niin luennoista ja tutustumisretkistä kuin parin viikon täsmäkurssituksestakin. Pitkäkestoisesta koulutuksesta ei olla kiinnostuneita. Koulutuksen aiheiksi toivottiin rantojen ja vesistöjen hoitoa, puuenergiaan ja ruokohelpin viljelyyn liittyviä aiheita, rakennustöitä perinteisin menetelmin, metsien ja puuston hoitoa, yleisesti luonnon- ja ympäristönhoitoon liittyviä aiheita, retkeilyreittien rakentamista ja hoitoa, haja-asutusalueen jätevesihuoltoa, jätehuoltoa sekä luonnonsuojelu- ja perinnemaisemien hoitoa.

Kommentit

Osa haastateltavista oli sitä mieltä, ettei koulutusta välttämättä tarvita nykyisten lisäksi. Osa kaipasi täsmäkurssitusta ja monipuolista kurssitarjontaa. Koulutusta toivottiin sekä liiketoimintaan, ympäristönhoitoon että uusiin toimintatapoihin liittyen. Yhden ihmisen kannattaa opiskella useampia asioita, yhden työn osaaminen ei vielä riitä. Haastateltavien mielestä koulutusta tulisi kehittää vastaamaan nykyistä paremmin tarpeeseen. Koulutusaloja tulisi myös tarkentaa, jotta työnantajakin saisi entistä paremmin selville, mitä työnhakija on opiskellut ja mitä hän osaa. Haja-asutusalueiden jätevesijärjestelmien suunnitteluun samoin kuin rakennusten kunnossapitoon tarvitaan koulutusta. Myös lyhyet maisemanhoitokurssit esim. kylämetsureille olisivat paikallaan.

8 Case-selvitykset

8.1 Muhoksen case

Muhos sijaitsee Oulujokilaaksossa 35 kilometriä Oulusta kaakkoon ja on kulttuurimaisemaltaan valtakunnallisesti arvokasta seutua. Muhoksella on asukkaita 8179. Muhoksella on maataloutta noin 10 % koko elinkeinoista, palvelut ja teollisuus työllistävät suurimman osan kuntalaisista. Muhokselta käydään töissä myös Oulussa. Talot ja viljelykset ovat joen varressa, metsä- ja suomaat alkavat jokilaakson reunamilta. Muhoksen kunnan alueella on kolme suurta vesivoimalaitosta: Pyhäkoski, Pälli ja Montta. Virkistyskallastus on erityisesti Pyhäkosken ja Montan voimalaitoksien välisellä alueella nykyisin vilkasta. Muhoksen kunnalla on ympäristösuunnitelma. Vuonna 1995 allekirjoitetulla Aalborgin asiakirjalla kunta sitoutui oman kestäväen kehityksen toimintaohjelman laatimiseen. (www.muhos.fi)

Haastateltavien näkemyksiä

Kaikki haastateltavat Muhoksella olivat samaa mieltä ympäristöhoidon tarpeellisuudesta ja se koettiin kunnan ja kuntalaisten kannalta erittäin tärkeäksi. Haastateltavat toivovat ympäristöhoitoon kiinnitettävän enemmän huomiota tulevaisuudessa ja uskoivat ympäristöhoitoon liittyvien työpaikkojen lisääntyvän. Muhoksen eduksi nähtiin kaupungin läheisyys, maaseudun rauha asumisessa ja suurena hyötynä lähimetsät ja suoalueet. Virkistyskäytön uskottiin tulevaisuudessa lisääntyvän suuresti Muhoksen ympäristön alueella. Yleisesti ottaen kaikki olivat sitä mieltä, että töitä olisi, jos rahoittajat löytyisivät ja työllistäminen olisi helpompaa. Kuntalaisten toivottiin saavan nykyistä paremmin tietoa esimerkiksi eri rahoitusmahdollisuuksista yritystä perustaessa.

Metsäsektori koettiin tulevaisuuden työnantajaksi, koska metsien ikärakenne muuttuu ja hakkuu keskittyy nuoriin metsiin. Klapiyrittäminen ja erikoiskasvien (ruokohelpi, energiapaju) viljely nähtiin maatalojen lisäelinkeinona tulevaisuudessa. Ongelmana nähtiin maataloilta kertyvien säilörehumuovien määrä. Niille toivottiin kehitettävän erillinen pakkausmenetelmäjärjestelmä tai vaihtoehtoisia käyttötarkoituksia polttamisen sijasta. Vanhojen rakennusten kunnostamisessa olisi myös joka kylällä työmahdollisuuksia. Matkailua pitäisi kehittää kokonaisvaltaisemmin ja uskaltaa lähteä rohkeasti mukaan erilaisiin hankkeisiin. Metsästyseuroilla ja kyläyhdistyksillä olisi kiinnostusta työllistää yhteistyössä henkilöitä jopa ympärivuotisesti tukijärjestelmien avulla.

Muhoksella on ollut 2000-luvulla monia ympäristöalan hankkeita. Hankkeet ovat pääsääntöisesti keskittyneet esimerkiksi asumisviihtyvyyteen ja virkistyskäyttöön. Työtä on tehty lähinnä EU-rahoituksella. Hankkeet on toteutettu yhteistyössä Muhoksen kunnan, Fortumin, Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskuksen sekä alueen asukkaiden kanssa. Haastateltavat kokivat hankkeet erittäin tärkeiksi työllisyyden kannalta. Osa haastateltavista piti hankkeita liian byrokraattisina ja merkityksettöminä. Hankkeen idea on voinut olla hyvä, mutta hankkeen päätyttyä asia on unohtunut. Hankkeisiin toivottiin nykyistä laajempaa mittakaavaa ja yhteistyötä. Erilaisten hankkeiden esilläolo koettiin tärkeäksi, jotta asukkaat tietäisivät, mitä heidän kunnassaan tapahtuu. Pääsääntöisesti hankkeita haluttiin kuntaan lisää ja sitä kautta uusia työpaikkoja kuntalaisille.

Vuodesta 2003 alkaen toiminut **Muhoksen kyläasiamies 2 –hanke** on jatkoa Kehittyvät Muhoksen kylät –hankkeeseen. Hankkeen toimenpiteisiin kuuluu nykyisten ja tulevien hankkeiden tukeminen, paikallisen yritystoiminnan edellytysten ja sen toimintaympäristön parantaminen sekä kattavan hyvinvointikartoituksen tekeminen tulevan päätöksenteon pohjaksi. Lisäksi kartoitetaan Kylmälänkylän mahdollisuuksia hyödyntää matkailullisesti läheisiä suoalueita ja mm. Rokualla liikkuvia matkailijoita. Hankkeessa toimivien tahojen välistä tiedottamista tehostetaan ja järjestetään yrittäjäseminaari. Hankkeessa jatketaan myös kyläsuunnitelmien tekoa. Hanke on saanut rahoituksensa toi-

mintaryhmä JoMMan kautta Pohjois-Pohjanmaan TE-keskuksen maaseutuosastolta. Haastateltavat näkivät ongelmaksi kyläläisten motivoinnin ja sitouttaminen hankkeeseen.

Muhoksen kunta on mukana **Oulujoki-strategia –hankkeessa** (2000-2006), jossa rakennetaan jokivarren yritys-elämään, kulttuuriperinteeseen sekä maisemaan ja luontoon tukeutuva maasto- ja vesiretkeilyreitistö. Maastoreitistö koostuu ylikunnallisista moottorikelkkailu-, hiihto-, pyöräily- ja ulkoilureiteistä. Tervareitistöä tukevat paikalliset reitit harastusmahdollisuuksineen. Tervatapahtumien kehittäminen on olennainen osa Tervareitistöä. Oulujoki-strategian toteutuksesta vastaa Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus yhdessä Oulun kaupungin sekä Muhoksen, Utajärven ja Vaalan kuntien kanssa (www.ymparisto.fi).

8.2 Kalajoen case

Kalajoki on rannikkokaupunki, joka sijaitsee 132 kilometriä Oulusta lounaaseen. Kalajoen luonto on vaihtelevaa aina karusta saaristosta vehmaaseen maaseutuun. Kalajoelta löytyvät Suomen laajimmat hiekkasärkät, jotka ovat Suomen pohjoisimmat hiekkadyynit. Kalajoen kaupungissa on 9102 asukasta. Matkailun ja muiden palvelujen ohella vahvoja toimialoja ovat metalli- ja puuteollisuus, maatalous, turkistarhaus ja kuljetustoiminta. Kalajoen satama Rahjassa on Suomen kuudenneksi suurin puutavaran vientisatama (www.kalajoki.fi). Kalajoella on eniten maatiloja ALMA-alueella. Alueella on 330 tilaa ja näistä 120 harjoittaa jotakin muuta yritystoimintaa maanviljelyksen lisäksi. Lisäelinkeinoja tulee esimerkiksi perunanviljelystä, erilaisesta koneurakoinnista, viherrakentamisesta sekä osa-aikaisista töistä turkistarhoilla ja satamassa.

Haastateltavien näkemyksiä

Ympäristönhoitoa pidettiin pääsääntöisesti erittäin tärkeänä, koska kaupungin asukkaat saavat huomattavan osan toimeentulostaan matkailusta. Ympäristötöitä vaikuttavat myös kuntalaisten asumisviihtyisyyteen. Kalajoella onkin pyritty parantamaan kylien yleisnäkyä. Ympäristönhoito on muutenkin parantunut, mihin yhtenä syynä koettiin asukkaiden keskuudessa lähtenyt huoli ympäristön viihtyvyydestä. Jokaisesta haastattelusta kävi ilmi, että töitä olisi, kunhan vain tölle olisi maksaja.

Tulevaisuudessa Kalajoella uskottiin metsän antavan työtä ja toimeentuloa samalla tavoin kuin tähänkin asti. Maiseman hoitoon liittyvien töiden arveltiin lisääntyvän. Puitojen ja kaupunkimetsien hoitoon panostaminen koettiin tärkeäksi asumisviihtyvyyden kannalta. Matkailu lisääntyy ja tuo työpaikkoja alueelle samoissa muodoissa kuin tähänkin asti. Ihmisten vapaa-ajan lisääntyessä katsottiin erilaisten maatilamajoitusmatkailun kasvavan. Maatalouteen toivottiin uusia lisäelinkeinomahdollisuuksia. Urakointitöiden uskottiin lisääntyvän.

Erilaisia hankkeita on ollut Kalajoella paljon ja niitä kehitellään koko ajan lisää. Kaupunki on lähtenyt hankkeisiin reippaasti mukaan ja saanut tällä tavoin työllistettyä henkilöitä. 1990-luvulla ympäristötöihin ja yleensäkin työllistämiseen tarkoitettujen valtion rahojen osuudet olivat suuremmat ja toivat lisää työtä paikkakunnalle. Määrärahojen pienuudesta johtuen työllistäminen on nykyisin huomattavasti vähäisempää. Kalajoella on ollut esimerkiksi kylien kehittämiseen, maisemanhoitoon, metsiin ja maaseutuyrittäjyyteen liittyviä hankkeita. Yleensä hankkeet nähtiin positiivisena. Haasteellisenä pidettiin erityisesti kyläläisten asennetta erilaisia hankkeita kohtaan ja kyläläisten sitoutumista niihin. Hankkeiden merkitystä myös ihmisten aktiivisuuden lisääjänä pidettiin erittäin tärkeänä, varsinkin silloin jos on työttömänä maaseudulla. Yhteisvastuullista ajattelutapaa ja "yhteen hiileen puhaltamista" haluttiin saada kuntalaisten keskuuteen enemmän. Pääasiallisesti haluttiin ympäristöhankkeita esim. tienvarsien niittoon liittyen.

Ylivieskan seutukunnan alueella toteutettiin vuosina 2002-2004 **Vanhat rakennukset – hanke**, jossa kartoitettiin ennen vuotta 1940 valmistuneet pihapiiriin kuuluvat rakennukset. Hankkeessa annettiin myös neuvoja perinteisistä korjaustavoista ja materiaaleista, tehtiin kuntoarvioita, korjaussuunnitelmia ja kustannusarvioita sekä autettiin eri avustuskanavien hyödyntämisessä. Hankkeen hallinnoijana toimi Oulaisten kaupunki ja yhteistyötahoina mm. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus, TE-keskus, alueen kunnat, Maakuntamuseo sekä Pohjois-Pohjanmaan Liitto (www.kalajoki.fi). Muita Kalajoella toteutettuja hankkeita ovat mm. **Ympäristötietoinen turkistarhaaja -hanke** (2003-2005) ja **Etelänkylän ympäristöhanke** (2003-2004).

8.3 Case-alueiden yhteiset piirteet

Molemmissa kunnissa toivottiin kyläneuvojan ja kylätalonmiehen työllistämistä, mikä lisäisi kunnan ja kylien välistä yhteistyötä ja tiedonkulkua ja ikääntyvien asumismahdollisuuksia kylillä. Molemmissa kunnissa oltiin kiinnostuneita puuenergian mahdollisuuksista sekä rantojen hoitoon ja vesistöjen kunnostukseen liittyvistä hankkeista.

Haastatellut työnantajat kokivat työntekijän palkkaamisen hankalaksi ja vaativan paljon paperityötä. Myös työllistämiskirahat ovat pienentyneet. Työllistämistuella palkattaessa ongelmana on usein työntekijöiden tason vaihtelevuus. Työnantajat kokevat ongelmaksi työntekijöiden osaamattomuuden ja vähäisen koulutuksen tason. Kipeimmin tarvittaisiin monialaosaajia, jotka hallitsisivat esimerkiksi kuntasektorin eri työtehtävät (koneiden ajotaito, metsurin työt yms.). Koulutusta toivottiin puistometsien hoitoon, energia-asioihin ja kierrätykseen liittyen.

Yleisesti koetaan, että kynnys yrittämiseen on liian korkea. Vaikka edellytykset yritystoimintaan olisivatkin jo olemassa ja toimiva liikeidea olisi valmiina, mahdollisuuteen ei uskalleta tarttua. Rahoitusta alkavalle yritykselle tarjoavien tahojen toivottiin madaltavan kynnystä ja takaavan ns. yrityksen kokeilumahdollisuuden käytännössä. Tiedottamista ja näkyvyyttä perättiin erilaisilta tahoilta, esimerkiksi työvoimatoimiston roolia voitaisiin kehittää.

9 Kehittämistarpeita

Kyselyiden ja haastattelujen perusteella kaikkiin esiselvityksessä tarkasteltuihin ympäristöihin liittyy uusia työmahdollisuuksia. Haastateltavien mielestä ympäristötyöt tulevat lisääntymään ja niihin kiinnitetään yhä enemmän huomiota. Myös töiden vaatimustaso kasvaa. Monet ympäristötyöt on helpompi hoitaa paikallisesti. Haastateltavien mukaan maaseudulta löytyy sekä resursseja että valmiuksia ympäristöihin. Ympäristönhoitoyrittäjyyden edistämiseen ja ympäristönhoitotietouden lisäämiseen liittyy on olemassa kehittämistarvetta. Paikoin voi olla suurtakin innostusta aiheeseen, mutta ei aineellisia voimavaroja. Osaa työaloista on jo kehitetty tai niitä ollaan kehittämässä parhaillaan.

Kyselyiden mukaan maaseutuyrittäjät ovat kiinnostuneita erityisesti bioenergiaan liittyvistä töistä sekä ympäristönhoidolliseen niittoon ja raivaukseen liittyvistä töistä. Yhdistyksissä ollaan eniten kiinnostuneita rantojen hoidosta, ympäristönhoitoon liittyvien töiden suunnittelusta, maiseman ja luonnonhoitoon liittyvästä niitosta sekä retkeilyreittien hoidosta. Myös perinteisin menetelmin tehtävistä rakennustöistä ollaan kiinnostuneita. Eniten tarvetta on raivaustöiden tekijöille.

Haastattelujen mukaan myös maatalouden tukiudistukset lisäävät ympäristönhoidon tarvetta, jos luonnon monimuotoisuutta hoitaa, maaseutumaiseman halutaan pysyvän avoimena ja monimuotoisena, viljelyn ympäristöhaittoja halutaan edelleen minimoida, ja kulttuuriympäristöä vaalia. Ympäristötöiden merkityksen uskotaan kasvavan maanviljelijöiden ansiomahdollisuuksien kannalta, sillä perinteinen maatalous on yhä harvempien käsissä. Peltopinta-aloja tai eläinmääriä kasvattavat viljelijät voivat tarjota ympäristötöitä toisille. Ympäristötyöt voivat olla sivuelinkeino tai korvaava elinkeino maanviljelykselle. Viljelijöillä on jo nyt töihin tarvittavaa kalustoa.

Viljelijäkyselyiden mukaan Pohjois-Pohjanmaan ALMA-alueen kunnista löytyi 96 maaseutuyrittäjää, jotka olivat kiinnostuneita teettämään ympäristönhoitotöitä muilla maaseutuyrittäjillä joko ympäristötukijärjestelmien avulla tai ilman. Samaan aikaan suurin piirtein sama määrä maaseutuyrittäjiä oli kiinnostunut tekemään urakointiluonteisesti ympäristönhoitotöitä muille. Kysyntä ja tarjonta eivät kuitenkaan itsekseen ole kohdanneet vaikka mahdollisuudet ovat olemassa. Käytännössä tässä tarvittaisiin ulkopuolista sopimuksen tekemisen edistäjää, joka osaisi neuvoa sekä työn tekemisessä että rahoitusmuodoissa. Yrittäjien välisen sopimustoiminnan alkuun saattaminen vaatisi siis osittain ulkopuolelta tulevaa organisointia.

Maaseudun ympäristötoimialaa tulee kehittää kokonaisvaltaisesti. Kehittämisessä tärkeää on sektorirajojen ylittäminen niin ympäristöalalla kuin koko maaseudun kehittämisessä. Myös töiden uudelleen organisointi ja yhteen niveltäminen järkevällä tavalla on nyt tarpeellista. Kehittämistyössä tulee hyödyntää laajasti eri toimijoita kuten viljelijöitä, muita yrittäjiä, asiantuntijaorganisaatioita, rahoittajia, hankkeita sekä alan tutkimusta, koulutusta ja neuvontaa. Laaja osallistujien joukko, vapaaehtoisuus ja avoin vuorovaikutus ovat kehittämistyön keskeisiä elementtejä. Kehitettäessä maaseudun ympäristöalaa keskeisenä lähtökohtana tulee olla paikallisten lähtökohtien huomioon ottaminen. Myös eri intressiryhmien tavoitteet tulisi ottaa huomioon. Ympäristötöiden suunnittelu ja koordinointi sekä toiminnan jatkuvuus tulisi turvata kehittämällä uusia yrittämisen ja toiminnan malleja.

Alan koulutuksen kehittämisessä tulee huomioida toisaalta monipuolisuus ja toisaalta taas erikoisosaaminen. Mahdollisen maaseutusopimuksen yleistäminen ja välittäjäorganisaatioiden työn käynnistäminen vaatii tulevaisuudessa lisäpanostusta myös koulutukseen. Yrittäjyyden kannalta tulee edistää monialayrittäjyyttä työn kausiluonteisuuden vähentämiseksi. Toimijoiden verkostoituminen ja toimijarenkaiden kehittäminen

luovat mahdollisuuksia ympäristöalan yrittäjyydelle samoin kuin sopimuksellisuus ja siihen liittyvät välittäjäorganisaatiot. Näillä keinoilla pystytään vaikuttamaan haasteisiin kuten maanomistajien suureen määrään sekä kysynnän ja tarjonnan kohtaamiseen.

Rahoituksen aiheuttamiin haasteisiin voidaan vastata rahoitusmahdollisuuksien kartoittamisella, niiden yhteen kokoamisella sekä eri rahoitusmahdollisuuksista tiedottamisella. Myös kustannustietouden lisääminen alan toimijoiden keskuudessa on tarpeen. Viestinnän ja markkinoinnin nykyaikaiset mahdollisuudet tulee hyödyntää kehittämis-toiminnassa.

Myös tulevan EU-rahoituskauden mahdollisuudet kannattaa huomioida. Harvaan asutun ja paljon viljelemätöntä pinta-alaa käsittävän Suomen osalta maaseudun kehittämiseen ja ympäristönhoitoon liittyvä rahoitus on mahdollisuus, joka kannattaa ottaa vakavasti. Suomi on jo edellisillä kausilla saanut EU:lta merkittäviä tuloja maatalousympäristön hoidosta ja mahdollisuudet ovat edelleen myös uudelle kaudelle. EU-rahoitusten taustalla oleviin tavoitteisiin ja saatuihin tuloksiin tullaan kuitenkin myös kiinnittämään huomiota entistä enemmän, joten ympäristönhoitoon ja kehittämiseen liittyvän työn merkitys tulee kasvamaan.

10 Ehdotuksia kärkihankkeiksi

1. Suunnitelmallisuuden ja kokonaisvaltaisuuden lisääminen maaseudun ympäristötoimialalla

- olemassa olevien suunnitelmien kokoaminen
- paikkatiedon hyödyntäminen suunnitelmien hallinnassa
- suunnittelumenetelmien kehittäminen
 - ympäristötukien optimaalinen kohdentaminen –yleissuunnitelmat
 - erityistukien suunnittelupalveluhankkeet
 - maatilalan päätöstuki- ja neuvontamenetelmien kehittäminen

Toteuttajat (useita osahankkeita)

Pohjois-Pohjanmaan liitto, Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus, Pro Agria Oulun Maaseutukeskus, Metsäkeskus Pohjois-Pohjanmaa, OAMK,MTT, METLA

2. Maaseudun sopimukselliset työt Pohjois-Pohjanmaalla

- sopimustoimintaan sopivien kohteiden kartoitus
- koesopimuksia pilottikohteissa
- välittäjäorganisaatiokokeiluja
- Maaseutu-ympäristöön liittyvät sopimukselliset työt – esimerkkinä maisemanhoito ja bioenergian tuotanto (hakemuksen valmistelu esiselvityshankkeessa)

Toteuttajat

ProAgria Oulun Maaseutukeskus, OAMK, kunnat, yrittäjät, yhdistykset, toimintaryhmät

3. Natura-alueiden hoito ja luonto- ja lintudirektiivin lajistonsuojelu

- alueelliset työnopastushankkeet
- toteuttamishankkeet
- kehittämisrahoitukseen vaikuttavat alueellista tarvetta edistävät hankkeet (liittyy tulevalle ohjelmakaudelle suunniteltuun maaseudun kehittämisen linjaan 2: Maan hoito, toimintatapana ehkä myös LEADER mahdollinen)

Toteuttajat

Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus, ProAgria Oulun maaseutukeskus, Metsäkeskus Pohjois-Pohjanmaa, Metsähallitus

4. Hyvinvointia ympäristöstä

- pyritään kokonaisvaltaiseen asumisviihtyvyyden parantamiseen ja maaseutukuntien vetovoimaisuuden lisäämiseen
- laaja-alaisia ja asukaslähtöisiä ympäristön ja asumisen kehittämishankkeita pilottikylissä/-kohteissa
- ympäristönhoidon jatkuvuuden turvaaminen
- maaseutumaiseman hoito osana kyläsuunnitelmaa
- taajamien reuna-alueiden hoidon lisääminen maatalouden keinoin
- maisemanhoitotöiden koordinointi
- perinteisten maatalousrakennelmien kunnostaminen
- vanhan rakennuskannan hoidon koordinointi

Toteuttajat

OAMK, ProAgria Oulun Maaseutukeskus, kunnat, kylät, alueen asukkaat

5. Yrittäjyyden edistäminen ja osaamisen kehittäminen ympäristötoimialalla (Maakunnallinen ympäristöyrittäjäfoorumi)

- ympäristötöiden ympärivuotisuuden ja monipuolisuuden lisääminen yrittäjän muihin toimintoihin kytkemällä
- palvelujen markkinoinnin tehostaminen
- yrittäjäverkostojen luominen
- koulutustarpeiden selvitys
- koulutustarjonnan suunnittelu
- täsmäkoulutuksen toteutus
- yrittäjäverkoston sisäisen koulutuksen ja kehitystyön koordinointi, benchmark-toiminta ja toimintajärjestelmien rakentaminen

Toteuttajat

Pro Agria Oulun maaseutukeskus, alueen oppilaitokset, Ouluseutu yrityspalvelut, yrittäjät, ORAS-verkosto, toimintaryhmät

6. Ympäristöyrittäjyyden rahoitusperustan vahvistaminen

- rahoitukseen liittyvien rajapintojen selvittäminen
- välittäjäorganisaatioiden kartoitus, informointi ja koulutus
- muiden kuin maatilojen ympäristötöiden rahoitus
- sopimuksellisuus
- maaseudun kehittämisrahoituksen hyödyntämisen edistäminen
- vaikuttaminen EU rahoitusmahdollisuuksiin uudella ohjelmakaudella - alueellisten tarpeiden esille tuominen

Toteuttajat

Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus, Pohjois-Pohjanmaan TE-keskus, Metsäkeskus Pohjois-Pohjanmaa, Metsähallitus, Työvoimahallinto, toimintaryhmät

Lähteet

Julkaistut:

- Elinvoimaa EU-ohjelmista Pohjois-Pohjanmaalla. Rakennerahasto-ohjelmat 2000-2006. Pohjois-Pohjanmaan maakunnan yhteistyöryhmä. Esite.
- Elinvoimainen maaseutu – yhteinen vastuumme. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2005 – 2006. Alueiden kehittämislain (602/2002) ja VN:n alueiden kehittämisasetuksen (1224/2002) mukainen erityisohjelma. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisu 15/2004.
- Elinvoimainen maaseutu – yhteinen vastuumme. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2005 – 2008. Maaseutupoliittian yhteistyöryhmän toimintaohjelma.
- Kylävalakiat. Oulun, Raahan ja Ylivieskan seutukuntien alueet. 2004. Loppuraportti. Pohjois-Suomen koulutuskeskus.
- Lindqvist, P. & Rissanen, E. 2004. Maaseudun palvelusopimus. Teoriasta käytäntöön Kyrönmaalla. Vaasan yliopisto, Levón-instituutti. Julkaisu no 115.
- Maa- ja metsätalousministeriön aluekehitysstrategia 2005-2008 ja siihen liittyvä taustamuistio. 2004. Työryhmämuistio MMM 2004:3. Maa- ja metsätalousministeriö. Helsinki.
- Maaseudun uudet työt. Suomalainen maaseutusopimus keskusteluun. Maaseutupoliittian yhteistyöryhmän julkaisu 7/2003.
- MATTI – Maaseututiestön tieisännöinnin tehostamisohjelma 2001-2004. Hankkeen loppuraportti. 2004. Pohjois-Pohjanmaan liiton julkaisu B:31. Oulu.
- Ouluseudun maaseutus suunnitelma. 2000. Oulun kaupungin painatuskeskus.
- Palviainen, S. 2004. Uusi sopimuksellisuus ympäristöpolitiikan välineenä. Toimintatutkimus ympäristöhallinnon ja maaseudun kohtaamisesta. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja.
- Pohjois-Pohjanmaa – alueiden ja yhteistyön maakunta. Pohjois-Pohjanmaan maakuntasuunnitelma 2020. Pohjois-Pohjanmaan liitto.
- Pohjois-Pohjanmaa – lupa menestyä ja tilaa kasvaa. Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelma 2004-2006. Pohjois-Pohjanmaan liitto.
- Romppanen, S. 2004. Suhtautuminen maaseutumaisemaan ja ympäristöön. Pohjois-karjalaisten viljelijöiden näkemyksiä. Pohjois-Karjalan ympäristökeskus.
- Suomen aluekehittämisstrategia 2013. Aluekehittämisstrategiatyöryhmän mietintö. Sisäasiainministeriön julkaisu 10. 2003.
- Uusitalo, E. 2003. Maaseutu kansan vai hallinnon käsissä? Kunnallisuuden kehittämistäiteen Polemia-sarjan julkaisu nro 49.

Julkaisemattomat:

- Ehdotus neuvoston asetukseksi yhteisen maatalouspolitiikan rahoituksesta. 14.10.2004. www.eduskunta.fi/triphome/bin/utahref.scr?%7BKEY%7D=U+52/2004+vp
- Ehdotus neuvoston asetukseksi maaseudun kehittämistä maaseudun kehittämiseen tarkoitettua Euroopan maatalousrahastosta. 14.10.2004. [www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/698170D3DF94762BC2256F8500544CC9/\\$file/Maaseudunkeh-kirjelma.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/698170D3DF94762BC2256F8500544CC9/$file/Maaseudunkeh-kirjelma.pdf)
- Helkimo, Johanna. Pohjois-Pohjanmaan TE-keskus. Maatalouden ympäristötuen erityistuet. Palaveri 10.1.2005.
- Iijokilaakson ympäristötukien hakuopas. 2000. Sähköinen versio.
- Kujala, Anne 22.10.2004. Muistio energiakasveista.
- Maaseututilastoja Pohjois-Pohjanmaalta 2004. Toimittanut Esa Ojala. ProAgraria Oulun Maaseutokeskus.
- Metsuri- ja luonnonhoitoyrittäjyyden kehittämishankkeen esiselvitys 7.4.-31.12.2003. Oulun seudun ammattikorkeakoulu, Luonnonvara-alan yksikkö.
- Moilanen, J. 2004. Metsuriyrittäjyys Pohjois-Pohjanmaalla –kyselytutkimus 2003. Oulun seudun ammattikorkeakoulun opinnäytetyö.

Pajunen, Mikko. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus. Ympäristökeskusten kautta rahoitettavat ympäristötyöt. Palaveri 10.1.2005.

Palviainen, Simo. Joensuun yliopisto. Maaseudun uudet työt –seminaariaineisto 3.2.2005.

Pienyritysten rahoitus 2000-2006. Pohjois-Pohjanmaan TE-keskus 13.12.2004. Moniste.

Salmela, Marko. Raahen seudun työvoimatoimisto. Starttiraha, työllistämistuki, yhdistelmätuki, työharjoittelu ja työelämävalmennus. Palaveri 10.1.2005.

Uusitalo, Eero. Maa- ja metsätalousministeriö. Maaseudun uudet työt –seminaariaineisto 3.2.2005.

Vähätalo, Heikki. Metsäkeskus Pohjois-Pohjanmaa. Luonnonhoitohankkeiden rahoitus metsätaloudessa. Palaveri 10.1.2005.

Lehtiartikkelit:

Raahen seudun jätevedet aiotaan liittää kuntien viemäriverkostoon. Kaleva 15.1.2005.

Suulliset lähteet:

Hankesuunnittelija Kukka Kukkonen, Pohjois-Pohjanmaan TE-keskus, maaseutuosasto. Ohjausryhmän kokous 15.3.2005.

Kehityspäällikkö Hannele Partanen. Maa- ja kotitalousnaisten keskus ry. Palaveri 8.11.2004.

Projektipäällikkö Eija Rissanen. Maaseudun palvelusopimus. Lévon-instituutti, Vaasan yliopisto. Puhelinhaastattelu 20.10.2004.

Kyläkoordinaattori Kaisa Uusioja. Kylien työohjelma. Pohjois-Pohjanmaan liitto. Tapaminen 4.11.2004.

Internet –sivut:

<http://europa.eu.int/scadplus/leg/fi/s04000.htm>

<http://globe-maa.utu.fi/kyo/hankerahoitusopas.pdf>

<http://personal.inet.fi/yritys/joknet/osuuskuntayritysmuodoksi/osuuskuntainfo.htm>

www.kalajoki.fi

www.kunnat.net

www.laidunpankki.fi

www.lande2000.fi

www.metsakeskus.fi/pp/puuenergia/

www.mhy.fi/yhdistykset/haukipudas.html

www.mmm.fi/perinnebiotoopit/Hoidon%20suunnittelu.pdf

www.mmm.fi/tuet/maaseudun_kehittamisrahoitus/

www.muhos.fi

www.oamk.fi/luova/tk/?osio=maatilan_bioenergia

www.opaste.net/siikajokilaakso

www.oulunmaaseutokeskus.fi

www oulu.ouka.fi/ouluseutu/yrityspalvelut/yrityspalvelut/yrityspalvelut/index.htm

www.oulun4h.fi

www.pellervo.fi/wuokko/perust/oskperust_02/opas02.htm

www.pirmk.sci.fi

www.tiehallinto.fi

www.tkk.utu.fi/ruokasuomi/ajank_kehittaminen_karjalainen2.pdf

www.tkk.utu.fi/ruokasuomi/ajank_kehittaminen_uusitalo2.pdf

www.life.rokua.fi

www.turveruukki.fi

www.vero.fi

www.werstas.com/sivu/fi/yrityshautomot/

www.yle.fi/vaikuta/taustat.php

www.ymparisto.fi